

Over betrouwbaar present zijn

Beleidsplan op weg naar 2020

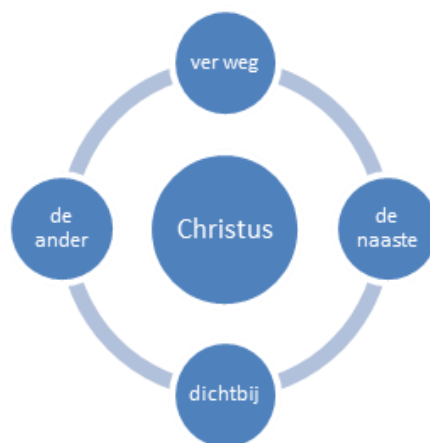
versie oktober 2014

Inleiding

Dit beleids- en visieplan van de deputaten diaconaat is op verzoek van de GS 2010 ontwikkeld om te komen tot een meerjarenbeleid dat verder reikt dan een synodale periode. Dit plan is aan de GS 2013 aangeboden. Deze GS op haar beurt heeft de deputaten gevraagd het beleidsplan op enkele punten aan te passen en verder te concretiseren. Een beleidsplan wil voorlichting en toerusting bieden en lijnen en adviezen aanreiken aan de kerken, kerkleden en in het bijzonder aan de diaconieën over diaconale en maatschappelijke aangelegenheden, de plaats van de kerk in de samenleving en over hulpverlening wereldwijd. Het spreekt voor zich dat de in dit plan geboden concretisering al naar gelang de doelgroep e.d. eigen activiteiten vragen.

Met de titel van dit beleids- en visieplan willen de deputaten aangeven dat wederkerigheid en gelijkwaardigheid in het diaconaal bezig zijn van bijzonder groot belang zijn: Niet alleen is de ander onze naaste, wij zijn voor de ander ook de naaste (wederkerigheid). In de titel staan wij zelfs letterlijk naast de ander (gelijkwaardigheid).

In bijgaande tekening willen we dat weergeven: door Christus die voor ons centraal staat, staan wij naast de ander. Daarbij plaatsen we de woorden 'dichtbij' en 'ver weg'. Daarmee willen we de presentie naar elkaar toe onderstrepen en tegelijk het hele veld van het diaconaat zoals dat in onze kerken wordt vormgegeven weergegeven: diaconaat in de gemeente, in onze samenleving en wereldwijd.

1. Aanleiding

De ontwikkelingen in onze maatschappij geven de deputaten diaconaat genoeg redenen om bezorgd te zijn over hoe die hun weerslag hebben op de kerken en dan m.n. op het diaconaat van de kerken.

In onze netwerksamenleving zijn de contactmogelijkheden enorm toegenomen. We zijn 24/7 beschikbaar, maar de verhoudingen zijn losser, vrijblijvender en tijdelijk geworden. Ook is het duidelijk dat een op de drie Nederlanders zich wel eens eenzaam voelt¹. Het vrij besteedbare inkomen staat onder druk, de werkloosheid zal de komende jaren substantieel stijgen². Betrokkenheid op en zorgen voor elkaar – centrale woorden in het diaconaat – staan onder grote druk. En dat niet alleen omdat de thuiszorg en de langdurige zorg verschromen omdat de drempel voor een indicatie hoger komt te liggen³. De Wmo leidt tot toenemende afhankelijkheid van kwetsbare cliënten⁴. Zorginkopers van gemeenten beperken het aantal zorgaanbieders sterk waardoor kleine christelijke instellingen minder en soms nauwelijks nog kans maken. Christelijke zorg is niet meer zeker⁵. Daarnaast beknipt de overheid sterk op ontwikkelingskosten.

Dit alles gaat niet voorbij aan onze kerken. Binnen onze kerken neemt het aantal 65-plussers sterk toe bij een afname van doopleden. Niet alleen wisselen de diaconieën snel van samenstelling, ook zijn de diaconieën zeer verschillend van elkaar. De vraag is dan ook gerechtvaardigd of de gevolgen van al die veranderingen en omstandigheden nog wel door diakenen zijn te behappen? Is deze problematiek alleen al vanwege z'n omvang niet kerkgrensoverschrijdend geworden? Zijn diaconieën nog wel goed uitgerust om een partij te zijn in het brede netwerkverband van Wmo zorg, schuldhelpverlening, armenzorg, de nood in de samenleving, e.d.? Maar ook, wat is de concrete plaats van de diakenen in het gemeentediaconaat?

¹ Onderzoek TNS/NIPO, november 2008, <http://www.wingez.nl/group/50plusnet/topics/284/>

² SCP/CBS, Armoede signalement, 2012 (http://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2012/Armoedesignalement_2012)

³ ND 26.11.2012

⁴ www.socalevraagstukken.nl, okt 2011

⁵ ND 09.11.2011, Het persoonlijke geloof van zorgverleners telt zwaarder

De ander de naaste

Wat betekent dit voor ons als kerken in het algemeen, voor de wijze waarop wij het diaconaat hebben vormgegeven, voor de taken van deputaten diaconaat en het diaconaal bureau? Heeft dit ook gevolgen voor de manier waarop we als kerken al dan niet samenwerken in het diaconaat met andere kerken? In bijlage 1 'de context – een peiling' geven we ons uitgebreid rekenschap van bovengenoemde context. De bijlage is een weerslag van een onderzoek dat het Generaal Diaconaal Deputaatschap van de GKv heeft laten verrichten in 2012 en 2013 waarvan we dankbaar gebruik hebben gemaakt bij het opstellen van dit beleidsplan.

2. Moeite

Het ambtelijk diaconaat van de kerken heeft altijd geleden onder misverstanden en karikaturen. Die hebben er waarschijnlijk mede toe geleid dat het eigene van het diaconaat nogal eens over het hoofd wordt gezien. Wanneer het eigene van het diaconaat niet meer goed gezien wordt, betekent dat ook dat aan het ambtelijke diaconaat als vanzelfsprekend minder betekenis wordt gehecht⁶. Nog steeds is voor veel gemeenteleden het diaconaat – dat dan bijna helemaal wordt vereenzelvigd met het werk van een diaken – iets als:

- geld geven aan arme mensen;
- een actie voeren als er ergens ter wereld een ramp is gebeurd;
- iets financieels doen, een duit in het zakje doen;
- collecteren voor de kerkelijke kassen;
- het jaarlijkse bejaardenreisje van de gemeente organiseren;
- de kraamkamer zijn voor nieuwe ouderlingen;

Wie wel eens met gemeenteleden spreekt over het diaconaat krijgt dan vragen voorgeschoteld met de volgende strekking:

- Is diaconaat echt fundamenteel voor de gemeente van Christus?
- Is diaconaat van ons en van de gemeente echt nodig?
- Ben je nog wel gemeente als je de diaconie afschaft?
- Zending kan niet zonder hulpverlening, anders wordt het puur ziertjes winnen, maar de gemeente kan dat toch wel?
- Wat is of wat betekent 'diaconaat' precies?
- God is toch alleen in onze ziel geïnteresseerd en niet zozeer in ons lichaam?

Vragen die tegenwoordig gelukkig in alle openheid en eerlijkheid op tafel komen. Vragen die ook illustreren dat we niet meer goed zien wat onze taak als christen en in het bijzonder als lid van de kerk is. Vragen die zeker in een bezinnend verhaal een plaats dienen te hebben omdat ze niet op zichzelf staan.

Het eenzijdige beeld van de diaken die vooral stil, zichzelf wegcijferend en nederig dient, is op basis van de Bijbelse gegevens (zoals we straks zullen zien) niet juist. Het diaconaat is onlosmakelijk deel van het geloven en wezenlijk voor het kerk-zijn. Het diaconaat behoort tot de zgn corebusiness van de gemeente van Christus.

De discussies in de voorbije jaren op de Landelijke vergadering van de NGK⁷ doen het tegendeel vermoeden: het nut van het diaconaat werd niet duidelijk meer gezien en is, zeker als het gaat om het ambtelijke diaconaat, in onze kerkelijke samenleving aan het eroderen. Daar lijkt bijv. het pleidooi van dr. Polhuis, diaconaal predikant van de PKN in Rotterdam, op te wijzen. In het Friesch Dagblad van 4 februari 2005 breekt hij een lans voor het helemaal stoppen met diaconaat vanuit de kerken. Eerst moet de kerk zich maar weer richten op kerkopbouw en daarom alle mensen en middelen inzetten voor evangelisatie, vindt hij. Een redenering die doet vermoeden dat voor hem het diaconaat er eigenlijk niet bij hoort. Ook aan onze kerken gaat deze ontwikkeling niet voorbij. De vele vragen daarover aan het diaconaal bureau getuigen daarvan. Zelfs op bredere vergaderingen worden opmerkingen gemaakt waaruit blijkt dat ook theologisch opgeleide sprekers geen zicht meer hebben op de wortels en het eigene van het diaconaat.

⁶ Een nadere toelichting op de termen 'diaconaat' en 'ambtelijk diaconaat' volgt nog, zie paragraaf 6. We volstaan hier met de opmerking dat we met 'diaconaat' bedoelen de taak van ieder christen in deze wereld en met 'ambtelijk diaconaat' het werk van de diaken en de diaconie.

⁷ In 2011 sprak de Landelijke Vergadering daarentegen zich uit voor samenwerking met de GKv op diaconaal gebied, zodat de diaconieën van de NGK toegang krijgen tot de volledige dienstverlening van het Diaconaal Steunpunt (DS). Sinds april 2012 is dat laatste het geval.

De ander de naaste

In die context bezinnen wij ons op 'het diaconaat'. Daarmee moeten we dus rekening houden als we vragen waar het om gaat als we gemeente zijn: om gezelligheid? Om vroomheid? Om groei? En wat betekent dat dan voor onze instelling en onze houding als christenen in deze maatschappij? Anders geformuleerd: hoe getuigend in woord **en** daad, denken **en** leven zijn we, of beter nog, **horen** we te zijn als levende gemeente van Christus?⁸

3. De behoefte tot bezinning

De behoefte om ons te bezinnen op wat diaconaat anno nu inhoudt en hoe we dat relevant maken voor onze tijd ligt niet alleen in het bovenstaande. Het werkplan van deputaten diaconaat is al jarenlang gebaseerd op hetzelfde beleidsstuk dat door de GS van 1986 en 1989 is aanvaard. Dat beleidsstuk is grondlegend geweest voor wat er geschreven staat in het later (in 1991) verschenen boek van D. Koole en W.H. Velema, 'Zichtbare liefde van Christus'. Maar de bezinning op diaconaat en de ontwikkeling van het diaconaat heeft sinds die tijd niet stil gestaan.

Er is – vooral de laatste jaren – veel nagedacht over het diaconaat. Mede ook omdat er een ware explosie aan diaconale initiatieven heeft plaatsgevonden in de grote steden, in migranten-kerken, in en met het oog op achterstandswijken, voedselbanken, de hele WMO-problematiek enz. Al die initiatieven hebben er weer toe geleid dat er veel diaconale publicaties het licht zagen. Kortom: er is een hele ontwikkeling gaande die wij als kerken niet mogen missen.

Daarnaast zijn er in Nederland alleen al de afgelopen negen jaar **drie** dikke basisboeken verschenen over het diaconaat: 'Barmhartigheid en Gerechtigheid' (2004), 'Dienen en delen' (2009) en 'Diaconie in Beweging' (2011). Deze boeken geven een goed beeld van de ontwikkelingen op het terrein van het diaconaat. Ongenoemd laten we de vele dunne boekjes, brochures en legio artikelen die over het diaconaat en deelonderwerpen van het diaconaat zijn verschenen. Dat betreft dan wat er in ons eigen taalgebied is verschenen. Het buitenland laten we volledig buiten beschouwing.

Het is niet de bedoeling alles wat in bovenstaande literatuur staat weer te geven of samen te vatten. Daarvoor is het simpelweg te veel en te uitgebreid. Waar het vooral om te doen is, is dat we enkele lijnen aangeven die vanuit de Schriften van belang zijn voor het diaconaat in onze tijd om op basis daarvan te komen tot een beleidsplan voor de komende jaren.

We moeten ons om te beginnen concentreren op de wortels van het diaconaat en eerlijk gezegd: dan beginnen meteen ook de vragen en problemen.

4. Diaconaat vanuit Gods Woord

Wat bedoelen we als we het hebben over diaconaat en meer in het bijzonder over het ambtelijk diaconaat? Misschien moeten we zelfs eerst de vraag stellen wat diaconaat eigenlijk is?

Vooraf stellen we nadrukkelijk dat voor ons zowel voor het diaconaat als ook voor het ambtelijk diaconaat het allerbelangrijkste is dat wat we lezen en leren uit het Woord van God. Daar willen we ons op richten en ons zoveel mogelijk aan conformeren.

4.1 Diakonia - betrokken

In eerdere bezinningsstukken is terecht gezegd dat diaconaat dienst is vanuit de liefde tot Christus. Maar dan wel dienst in navolging en in opdracht van Hem. Immers, een christen spreekt en handelt vanuit de liefde die God hem/haar in Christus heeft bewezen. Daarom moet de leidraad van het leven van een christen zijn wat Jezus noemt: God liefhebben boven alles en de naaste als jezelf (Mt. 22:37-40). De gelijkenis van de barmhartige Samaritaan (Luc. 10:25-37) is voor het beoefenen van naastenliefde altijd weer een bron van inspiratie geweest - binnen en buiten de kerk. Een christen heeft niet het monopolie op het verlenen van zorg, aandacht en hulp aan zijn/haar medemensen. Medemenselijkheid, filantropie treffen we ook buiten de kerk aan, terwijl gevestigde kerken soms allesbehalve diaconaal zijn. Het opmerkelijke is dat de Here Jezus zijn discipelen er nadrukkelijk op heeft gewezen dat hij/zij die dient de grootste is (Mt. 20:26vv, zie Mc. 10:44 en Luc. 22:26). Meer nog: de nadruk op het dienstbaar zijn ontspringt aan Zijn eigen leven. Hij is te midden van de zijnen als een die dient, Luc. 22:27. Immers Hij is niet gekomen om zich te laten dienen maar om te dienen en Zijn leven te geven als losprijs voor velen, zoals staat in Mc. 10:45. De dienst van Christus is echter anders dan ons dienen. Zijn dienen is meer dienst der verzoening, en dus

⁸ Zie voor de verhouding 'woord en daad' de Diacon 'Diaconaat en getuigenis', jrg. 29, nr. 5, oktober 2012.

De ander de naaste

dienst aan Zijn Vader en in die dienst aan Zijn Vader is het ook dienst aan zondaren. Ons dienen daarentegen is vooral Hem volgen: *Indien iemand Mij dienen wil, hij volge Mij*, Joh. 12:26. Uit deze woorden mogen we de *eerste conclusie* trekken: de basis – ook – van het diaconaat is **de betrokkenheid op de ander om Christus' wil**.

4.2 Diakonia - dienstbaar

Diakonia heeft in het NT in eerste instantie de betekenis 'dienen in opdracht van Christus'. Het gaat om een dienst die in opdracht van de Zender wordt verricht bij de ontvanger (vgl. Luc. 8:3, maar vooral Mt 25:31-46). Daarbij is het duidelijk dat de dienaar met volmacht handelt namens en tevens verantwoording schuldig is aan de Opdrachtgever, met als doel iets te bereiken bij te ontvanger. Daarbij valt meteen al op dat deze diakonia niet per se ambtelijk is en tegelijk dat het evenmin een vrijblijvende hobby is van een enkeling. Dat betekent dat het gaat om een **dienen waarbij de hele gemeente ingeschakeld wordt**. En dan m.n. een dienen om het verworven heil van Christus te beleven, te praktiseren, voor te leven, voor te doen en uit te leven, als voorbode van het Rijk van Christus, als barmhartigheid die God leert (Luk. 6:36). Die Hij ons aanleert als levenshouding.

Een van de belangrijke facetten daarvan is het 'aan tafel dienen' (zowel in de voorbereiding als tijdens de maaltijd, vgl. Hand. 6:2; Luc. 12:37; Joh. 2:5,9). Maar dat omvat dan elke dienst ten behoeve van de tafel: de disgenoten die worden bediend, de dienst van bijv. de kok of de kokkin, van hen die de tafel helpen dekken en van hen die helpen bedienen.

Daaruit mogen we dan de *tweede conclusie* trekken: **diaconaat is dienen, maar dan niet slaafs, onderhorig, want het is om dienen Christus' wil**. Immers de dienst die Christus van zijn discipelen vraagt, is in feite dienst aan Hem en sluit zo de dienst aan de naaste in (vgl. Mc. 9:35; 10:43; Mt 20:26; 23:11 en 25:42vv). 'Diakonia' wordt eveneens gebruikt om al het werk aan te geven dat gedaan wordt ten dienste van de opbouw en de uitbouw van de gemeente, ambtelijk en niet-ambtelijk. Denk bijv. aan Ef. 4:12, maar ook aan 2Cor. 5:18cc en 3:7vv waar Paulus zijn eigen werk – prediken – *dienst der verzoening* noemt. Hij noemt zichzelf en de andere apostelen 'diakenen van Christus', 2Cor. 11:23. Trouwens ook zijn medewerk(st)ers en gemeenteleden noemt hij zo, vgl. Kol. 1:25, Kol. 4:12 en 1 Tess. 3:3. Hoe breed hij dat ziet, komt tot uitdrukking in zijn uitleg over waaruit hun dienst dan bestaat: prediking, onderricht, pastoraat, gemeenteleiding, visitatie – de gemeente moet zelfs worden toegerust tot die diakonia (Ef. 4:12). Kortom, alle diensten die de opbouw van de gemeente raken heten 'diakonia'. Dan moeten we dus denken aan 'dienst van het Woord', 'dienst van het offer', 'dienst der gebeden'.

4.3 Diakonia – tot opbouw

Een derde conclusie ligt dan voor de hand: het diaconaat overstijgt wat wij tegenwoordig 'dienen' noemen en is meer **zich in dienst stellen van**. Maar dan wel op de manier zoals een goede voetballer zich in dienst van het team stelt, nl. om dat team beter te laten presteren. Zo'n voetballer is dan geen 'nederige dienaar'. Net zo min als de diaken dat is omdat het zijn werk is: dienstbaar te zijn in de gemeente en de samenleving. Hij is in navolging èn in opdracht van zijn Heiland dienstbaar, altijd ten dienste van de opbouw van de ander. Bij de ander wil hij daarmee versterking van diens geloof bereiken. In navolging èn in opdracht van zijn Heiland dient hij de gemeente opdat zij, Christus' gemeente, en dus ieder gemeentelid, het beeld van haar Heiland steeds meer weerspiegelt.

Onze Heiland neemt ons daartoe in dienst waardoor de arme en wie geen helper heeft wordt bijgestaan. De dienaar blijft nederig, maar de opdracht is verheven en vraagt om gehoorzame, nauwkeurige en liefdevolle uitvoering.

Zo gezien representeert de diaken zijn Heiland in de gemeente, zoals de gemeente dat doet in de wereld. Hij wijst op Hem en legt de gevolgen van Zijn dienst uit voor het dagelijks leven van de gemeente! Het leven van een diaken hoort een leven van dienstbetoon zijn ten voorbeeld aan heel de gemeente van Christus: hij gaat de gemeente daarin voor. Op dezelfde wijze is een leven van dienstbetoon van ieder gemeentelid een aanmoediging voor zijn medegemeenteleden om het ambt allergelovigen elke dag opnieuw volstrekt serieus te nemen: de diaken stimuleert hen en rust hen daarvoor toe.

4.4 Meer dan diakonia

In *Dienen en delen* zegt Noordegraaf o.i. terecht dat het woord diakonia maar zeer ten dele dekt wat we onder het diaconaat van de christelijke gemeente verstaan. Trouwens in het NT worden naast diakonia ook

De ander de naaste

nog vier andere woordgroepen gebruikt (zie A. Noordegraaf, *Woordenboek voor bijbellezers*, Boekencentrum Zoetermeer 2005, ook in 'Dienen en delen', Boekencentrum Zoetermeer 2009 en ook F.J. Pop, *Bijbelwoorden en hun geheim*, Boekencentrum Zoetermeer 2003), nl.

- *douleuo* – meestal wordt dit woord weergegeven met 'gedwongen dienen', en dan vooral in de zin van 'slaaf zijn', soms draagt het ook de notie van vrijwilligheid in zich en dan krijgt het meer de betekenis van 'knecht zijn'.
- *leitourgeo* – oorspronkelijk is het m.n. een sociaal-politiek begrip: werken t.b.v. een ander; dat is weggesleten en tenslotte wordt het alleen gebruikt voor diensten verricht in het heiligdom, vgl. het werk van de priesters in het OT.
- *latreuo* – eerst vooral gebruikt in de zin van 'om loon dienen', maar later alleen 'dienen', nl. in dienst van de godheid, vgl. Ex. 3:12 & 8:8 - Israël wilde de vrijheid om God te dienen (latreuo) in de woestijn.
- *therapeuo* – in de betekenis valt vooral het accent op de goede intentie van de dienaar; het wordt zo al snel 'verzorgen' of 'hulp geven', soms zelfs van 'genezen' - 'dienen' van je medemens.
- *diakoneo* – betekent vooral in het OT: dienen in opdracht en in navolging van Christus. Dat had in de Griekse wereld een negatieve klank (sic!). In het NT valt echter steeds meer de nadruk op het dienen van de minderbedeelde medemens (vgl. bijv. Luc. 22:26-27 - wie de voornaamste is, dient te meer) en het elkaar dienen met de verleende genadegaven.

Het bijbels dienstbetoon zoals dat in het diaconaat vorm krijgt, is dus absoluut niet afgeleid van één woord of één begrip. Het is terug te voeren op deze vijf bovengenoemde woordgroepen tezamen. In feite op heel het Nieuwe en Oude Testament. Het gaat zelfs terug op het hart van de Bijbel.

Dat moeten we zeker vandaag de dag goed in de gaten houden. In de diakonologie (de wetenschappelijke bestudering van het diaconale denken en handelen, ook wel diakoniek of diakoniewetenschap genoemd) is op dit moment nl. een discussie⁹ aan de gang over het feit dat het diaconaat niet zozeer *nederig* of zelfs *minderwaardig* dienstbetoon is, maar veel meer de notie in zich heeft van gastheer/vrouw, tussenpersoon, bemiddelaar zijn en leiding geven. Dr. Collins wil niets meer weten van dat slaafse of minderwaardige in 'diakonia'. Hij verwerpt alles wat diaconaat een minderwaardig imago zou kunnen geven en wil zelfs helemaal af van het woord 'diakonia'.

Het verontrustende in deze discussie is dat, voor zover het uit de beschikbare literatuur is op te maken, de joodse achtergrond van het nieuwtestamentisch spreken niet aan de orde komt en ook dat de dienstknechtgestalte van Christus wordt afgewezen. Feitelijk komt in deze discussie de verzoening en de vergeving door Christus niet ter sprake.

Wie deze discussie volgt, krijgt sterk de indruk dat er blijkbaar iets mis is met nederigheid. Nederigheid lijkt in deze discussie zelfs haast synoniem te zijn met minderwaardigheid. In onze ogen is dat niet vol te houden noch te verdedigen. Naar onze mening is er niets mis met een bijbels georiënteerde nederigheid. Onze Heiland gebruikt in de voetwassing heel duidelijk dat beeld van de mindere, de dienstknecht, maar met het doel om elke vorm van superioriteitsdenken tegen te gaan. De apostelen, Paulus voorop, hebben dat heel goed begrepen en ook doorgegeven: in ootmoed de ander uitnemender achten dan jezelf, vgl. Fil. 2:3. Ook belangrijk in deze discussie is dat oudtestamentisch gezien helpen alles heeft te maken met diegenen bijstaan die aan de rand van de samenleving terecht zijn gekomen. Het meest pregnant komt dat wel naar voren in Micha 6:8 (sic!). Nederigheid op een Bijbelse manier ingevuld is 'gewoon' een deel van ons christelijk leven, beter: het hoort erbij.

Van deze discussie kunnen we in elk geval leren hoe belangrijk het is dat we oog houden voor het feit dat diaconaat een verzamelbegrip is waarin het geheel van het oud- en nieuwtestamentische getuigenis wordt samengevat. De hierbovengenoemde vijf Bijbelse woorden worden in dit ene woord verenigd. Elk van die vijf woorden brengt z'n eigen nuance mee waardoor de diaconale dienst van de gemeente wordt vormgegeven en gekleurd.

De Collinsdiscussie legt wel de vinger bij een in onze traditie niet onbekend fenomeen. Dat 'minderwaardige' heeft immers ook in de gereformeerde traditie wel weerklank gevonden. Waarschijnlijk speelde daarbij ook een rol dat in deze traditie het geestelijke aspect in het geloofsleven van de gelovige, de verticale relatie in ons geloof, zoveel nadruk ontving dat de horizontale dimensie daaronder is gaan lijden.

⁹ Dit wordt wel de Collinsdiscussie genoemd, naar dr. John N. Collins. Dr. Collins is een nieuwtestamenticus uit Australië. Hij uit in zijn studie 'Diakonia. Re-interpreting the Ancient Sources' (New York, 1990) en in talrijke vervolpublicaties fundamentele kritiek op interpretaties van de woordgroep diakonia in de gangbare betekenis van (nederige) dienst.

De ander de naaste

Vanuit de geschiedenis dringt zich ook de onduidelijkheid over de rol van de diakenen in de gemeente op. Sinds Calvijn is het diakenambt eigenlijk nooit goed en helder uit de verf gekomen. De besluitvorming in onze kerken over de gelijkwaardigheid van de ambten heeft er sinds 1965 toe geleid dat de diakenen op zoek zijn naar die invulling van hun taak.

Dat minderwaardige zien we ook terug in het impopulaire van het diakenambt en het *minderwaardigheidscomplex* van veel diakenen. Voor velen zijn ze, en zelf ervaren ze dat vaak, tweederangs-ambtsdragers. Ze vormen een 'minderheid' tegenover de meerderheid van de ouderlingen. Ze zijn wel deel van de kerkenraad maar hun positie op bredere kerkelijke vergaderingen is nog steeds niet gelijkwaardig aan die van andere ambtsdragers in de kerken. Voor wat betreft dit aspect in het ambtelijke diaconaat kunnen voor ons de uitkomsten van deze zogenoemde Collinsdiscussie van nut zijn.

Deze zgn. Collinsdiscussie is dus interessant en leerzaam, maar of die daadwerkelijk iets extra's oplevert t.a.v. het diaconaat van onze kerken is de vraag.

De vraag die daarom gesteld moet worden, is: welke implicaties heeft deze discussie nu voor het gemeentelijke diaconaat. Dat punt is nog steeds niet duidelijk gemaakt. In 'Diakonie in Beweging' worden de gevolgen voor het gemeentelijke diaconaat eigenlijk ontkend als er op pag.13 wordt gezegd: 'Wij stellen voor dat wij ... uitgaan van de invulling van het begrip diaconaat/diaconie als de inzet van kerken voor mensen in nood vanuit de gedachte dat deze dienst een wezenlijk onderdeel van het kerk-zijn is, zoals ook Collins beaamt, al wil hij hiervoor niet het woord diakonia gebruiken'.

We moeten tenslotte ons ervan bewust worden dat we met het woord 'diaconaat' soms slordig omgaan waardoor we het woord voor 'maar' een deelgebied van het diaconaat gebruiken. Dat moeten we zoveel mogelijk proberen te voorkomen door nauwkeuriger in onze formulering te zijn. Het is o.i. daarom goed om af te spreken dat we onderscheid maken tussen *diaconaat* en *ambtelijk diaconaat*. *Diaconaat* omvat het diaconale taakveld in z'n geheel – al het diaconale bezig zijn van kerkmensen – en *ambtelijk diaconaat* het taakveld van de diaken in zijn relatie tot de gemeente en de samenleving. Daarmee maken we gelijk duidelijk dat het ambtelijk diaconaat voortkomt uit het diaconaat.

4.5 Diaconale wortels

Voordat we verder gaan, is het verstandig om nog eens te rade te gaan bij het OT.

Al lezend in het OT komt snel de vraag naar boven waar we moeten beginnen. Wat wij verstaan onder *diaconaat* is daar zo vervlochten in het leven van Gods volk dat het ons niet moet verbazen dat dat allemaal invulling geeft aan hoe onze Heiland en zijn apostelen het *diaconaat* beleven. Zij hebben ervoor gezorgd dat het begrippenarsenaal van het OT in het NT is terechtgekomen: zij kwamen uit die 'wereld'. Bij het gebruik van andere talen, namen ze hun gedachtegoed mee en vulden daarmee die woorden die ze nodig hadden van die andere taal om het evangelie door te geven. Ze hadden daar in het Grieks dus zoals hierboven al is gezegd vijf woordgroepen voor nodig.

In het Oude Testament blijkt o.i. dat vooral het begrippenarsenaal *liefde, barmhartigheid en gerechtigheid*, maar ook *rentmeesterschap, wederkerigheid en medelijden* mede de achtergrond vormt voor het nieuwtestamentische gebruik van het woord diakonia.

In het boek 'Diakonie in beweging' wordt o.a. betoogd dat de praktijk van barmhartigheid en gerechtigheid in het Oude Testament, bewezen aan arme, hongerige mensen, haaks staat op de filantropie in het Nabije Oosten. Filantropie was daar nl gericht op het versterken van de macht en invloed van de heersende partij. Het Bijbelse begrip gerechtigheid gaat dieper. Daar is niet het principe 'ik geef jou van mijn rijkdom zodat je me steunt' – wederdienst kopen, een ruilverhouding aangaan – leidend, maar de genade. Niet de gever bepaalt de hulp, maar de waardigheid van de ontvanger. Het helpen van de ander is zo gebaseerd op de fundamentele gelijkwaardigheid en waardigheid van mensen. Daarom mag wie hulp ontvangt, daardoor nooit vernederd worden.

Door de begrippen barmhartigheid en gerechtigheid krijgt juist niet het slaafse of minderwaardige in het dienstbetoon de nadruk – als dat in het NT al wel het geval zou zijn! Immers in het NT is diakonia e.d. sterk verbonden met Christus en Zijn dienst. Een dienst die we mogen karakteriseren als dienst der verzoening in dienst aan Zijn Vader en ten dienste aan ons mensen. Dat wijst dus veel meer op het genadige, liefdevolle, het betrokken worden/zijn bij de ander dan op het minderwaardige en slaafse. Het mag dan ook niet verbazen dat bij het zoeken naar de wortels van diaconaal bezig zijn in het OT ook termen als 'toerusting', 'leiding geven', 'zorgzaamheid' aan de orde komen, naast meehelpen uithouden, helpen voorkomen e.d.

De ander de naaste

In het boek 'Dienen en delen' (blz. 27) wijst prof. Noordegraaf op wat prof. Versteeg ooit eens heeft geschreven (en vaak aan zijn studenten heeft voorgehouden): *De schepping diende voor Israël uitgangspunt te zijn voor het verstaan van het eigen volksbestaan*. Genesis 1-11 kan ons dus ook heel veel leren over wat fundamenteel is voor ons diaconaal handelen.

Het meest opmerkelijk is dat daar de inhoud van het diaconaat snel en zuiver aan de orde komt¹⁰, nl. meteen aan het begin bij de schepping maar ook bij het verbond dat God met de mens sluit. Daar komen de belangrijke noties aan de orde die wij weergeven met woorden als 'betrokken zijn op', 'dienst aan', 'hulp aan', 'zorgen voor' en/of helpen voorkomen, en dan niet als iets slaafs, iets vernederends maar als iets principiëels, iets dat hoort bij ons mens-zijn. Dat zijn we vaak kwijt geraakt door de zonde, waardoor we niet goed meer beseffen dat nederigheid verstaan moet worden als ootmoedigheid - onze eigen kleinheid beseffen in de wetenschap dat we een grote zaak mogen dienen.

Niet voor niets wordt vaak de term *rentmeester* (in al zijn variaties!) gebruikt voor onze diaconale taken. Het is echter ondoenlijk om alles wat te vinden is in het OT binnen het bestek van deze nota op tafel te leggen.

Enkele lijnen willen we aangeven omdat die o.i. richting gevend zijn voor een op te stellen werkplan voor het diaconaat van onze kerken voor de komende jaren.

4.6 Van origine

Als God begint te spreken met ons als mensen, geeft hij ons richtlijnen mee voor heel ons bestaan: voor wie we zijn, wat we spreken en wat we doen. We zijn door God op deze aarde en in deze wereld geplaatst als Zijn 'kind' en 'dienaar' (Gen. 1:26-28), geschapen naar Zijn beeld en gelijkenis. Dat is niet alleen voor de Bijbelse visie op de mens van uitzonderlijk belang, maar ook voor het diaconaat. Te meer als we deze woorden lezen tegen de achtergrond van het toenmalige Midden-Oosten, Mesopotamië en Egypte. Daar werd de koning gezien als beeld van God. Gewone mensen moesten werken ten dienste van koning en tempel. Maar in Genesis 1 wordt de mens, man en vrouw, geschapen naar Gods beeld (vgl. ook Gen. 5:1vv). Voor het diaconaat impliceert dit, dat volgens de Bijbel elk mens respect verdient en waarde heeft in zichzelf, ongeacht sekse, intelligentie, prestatie, macht, nationaliteit, etc. Zij representeren immers God op aarde¹¹.

In dat 'beeld van God' ligt dan ook opgesloten dat de Schepper de mens roept om als Zijn beelddrager Hem na te volgen in de zorg voor mens en wereld, als Gods rentmeester. Psalm 24 zingt dat de aarde Gods kroondomein is. God roept de mens om van deze aarde een goed woongebied te maken en in dat woongebied een samenleving te vormen, gericht op de eer van zijn Naam en op het welzijn van alle mensen. Gods rentmeester zijn houdt in dat mensen de goederen die hun toevertrouwd zijn niet zelfzuchtig mogen consumeren, maar hebben te beheren in dienst van God tot zegen van de naaste (vgl. ook Luc. 16:2,10-12). Dan vallen termen als *leiding geven, zorgen, toerusten, stimuleren, dienen en voorgaan* met het oog op het leven voor en in dienst van hun Schepper, hun Heer.

Het meest opmerkelijke is dat we als mens in die 'scheppingsopdracht' al lijnen krijgen aangereikt: we zijn bij onze schepping als mens aangesteld, niet als actievoerder, maar als verzorger, als dienaar, als rentmeester. In relatie tot onze medeschepselen betekent dat dat we elk schepsel tot zijn/haar recht hebben te laten komen. Dat wil zeggen: we hebben van Godswege de opdracht om elk (!) ander op zo'n manier te dienen dat hij/zij (ook hoe langer hoe meer) als kind en knecht van God leert leven. De Heere roept ons om respect hebben voor en betrokken zijn op alles dat God heeft geschapen. Dat vloeit voort uit vs. 28 waar staat: En God zegende hen en God zei tegen hen: wees vruchtbaar, wordt talrijk, vervult de aarde en onderwerpt haar, en heerst over de vissen van de zee, over de vogels in de lucht en over al de dieren die over de aarde kruipen! Dat reikt blijkens de context waarin dit vers staat veel verder dan dat het menselijk geslacht zich verspreidt over de aarde en toeneemt in aantal: heel ons mens zijn in al zijn geleidingen verspreidt zich en neemt toe in 'aantal'.

Kort samengevat betekent het:

- We zijn zelf verantwoordelijk voor ons gedrag en onze omgang met wat ons is toevertrouwd;
- We laten ons leven tot bloei komen en maken onze gaven vruchtbaar voor Gods schepping;

¹⁰ Datzelfde geldt trouwens ook voor het missionaire: het diaconale en het missionaire gaat hier hand in hand.

¹¹ Zie: H. Noordegraaf, Fundamentele principes, in H. Crijns e.a. (red.), Barmhartigheid en gerechtigheid. Handboek diakoniewetenschap. Kampen: Kok 2004, p. 255; en H. Noordegraaf, Voor wie nemen wij de hoed af. Enige gedachten over diakoniewetenschap. Inaug. rede, PThU 2008.

De ander de naaste

- We helpen, stimuleren en ondersteunen elkaar om Gods Schepping tot bloei te brengen, te dienen;
- We zorgen ervoor dat dit bekend en beleiden wordt overal op aarde!

Dat is woord en daad in één, missionair en diaconaal tegelijk. Het een kan niet zonder het ander... Zo kunnen we dus concluderen dat het diaconaat bij ons oorspronkelijke mens-zijn behoort: van den beginne heeft God de mens die taken meegegeven en door ons geloof wordt dat zichtbaar in ons mens-zijn. Dat is de hoofdlijn die we moeten aanhouden: een gelovig mens is per definitie een diaconaal mens.

4.7 Verstoord

Deze hoofdlijn wordt echter fundamenteel verstoord in de volgende hoofdstukken van Genesis en met verregaande implicaties. Wat in Genesis 3 gebeurt, heeft nl. een vernietigende uitwerking op dat diaconale fundament. Daar besluit de mens, en dat laat hij ook steeds weer zien: 'ik kan het zonder God'!

De betekenis daarvan wordt in Genesis 4 meteen al in felle kleuren en onthutsend geschilderd: de zorg voor de ander wordt in elk opzicht de grond ingeboord. De band met de ander staat vanaf dat moment op losse schroeven. Genesis 4 zegt ons: ik ben als mens in principe niet bereid me te verantwoorden voor wat ik denk en doe, zelfs niet jegens mijn God die me zo uitzonderlijk liefdevol benadert en me kansen geeft...

Het broeder of zuster zijn van onze naaste – d.w.z. betrokken zijn op, beschermend, waakzaam en zorgzaam zijn ook voor hem/haar wordt verkwanseld. Ten diepste is de weigering om dienstbaar te zijn jegens de ander de dood in de pot – soms zelfs letterlijk.

In de moederbelofte van Genesis 3:15 belooft de HERE echter dat Hij zal zorgen voor verzoening en herstel. Wat geen mens kon, kwam Christus doen als Messias. Nieuwtestamentisch kunnen we zeggen: Christus vraagt ons omwille van wat Hij voor ons deed, dat wij onder leiding van Zijn Heilige Geest dag in dag uit wél zorgen en ons wél verantwoordelijk voelen voor onze broeder, voor wie we de naaste zijn.

Dat gaat des te meer klemmen als we, lezend in het OT, de woorden van de profeten tot ons laten doordringen. Wat zij zeggen, moeten we beluisteren tegen de achtergrond van Gods liefdevolle keuze voor Israël: hun kritiek richt zich er vooral op dat Israël in zijn omgang met elkaar en met Gods schepping zich dáár juist geen rekenschap meer van geeft omdat ze de Here verlaten hebben. Sociaal onrecht vindt plaats omdat men God niet meer kent. De maatschappelijke orde, de samenleving heeft God niet meer nodig, omdat de mens God niet meer nodig heeft... Maatschappelijk onrecht, sociale problemen kunnen alleen bestreden worden als we gaan inzien dat geloof en leven één is: ons leven van alle dag met het geschapene wordt bepaald door onze omgang met God en omgekeerd! Elke profeet heeft in zijn kritiek niet alleen de misstanden in de maatschappij op het oog, maar ook de persoonlijke verhouding van iedere Israëliet jegens zijn God. Hun appèl houdt dus niet op bij het bekritisieren van sociaal onrecht, maar loopt meteen ook uit op een oproep tot omkeer naar God aan het hele volk, van hoog tot laag – een oproep om te breken met een verworpen cultus, een ontaard koningschap, een gedevalueerde rechtspraak. Eredienst en leven, diaconaat en omgang met God, naastenliefde en vroomheid zijn verbonden in de eenheid van het leven voor Gods aangezicht, vgl. Micha 6:8 (Noordegraaf).

In diaconaal opzicht kunnen we met Herman van Well zeggen: "...de geloofwaardigheid van de boodschap hangt samen met onze instelling. Anders brengen we een scheiding aan tussen de boodschap die we behoren te brengen en de instelling die we behoren uit te dragen".

Het is niet nodig om hier opnieuw een lans te breken voor de eenheid van diaconaat en getuigenis.

Daarvoor verwijzen we naar de Diacon over dit onderwerp, jrg 29, nr. 5.

4.8 Opedragen diaconaat

Overal in het OT klinkt door dat diaconaat Gods opdracht is: we behoren betrokken te zijn op en bewogen te zijn met onze naaste, in het bijzonder met diegene die aan de rand van de samenleving zijn terecht gekomen – al dan niet door eigen schuld. 'Behoren' wil aan de ene kant zeggen dat het bij ons mensen hoort maar ook dat het onze opdracht is en dat het niet vanzelf spreekt dat we dat ook doen. Toen de zonde roet in het eten gooide, droeg God het ons op: het is onverbreekbaar deel van het verbond dat Hij met zijn volk heeft gesloten. Het liefdesgebod om de naaste lief te hebben als onszelf staat in het kader van de verbondssluiting, Lev. 19:18 & 19:34. Het is de concretisering van God kennen en liefhebben in ons dagelijks leven. Heel direct wordt dat voor het volk Israël verbonden aan de zorg voor degenen die geen helper hebben (Deutr. 10; 14; 24; 26; Lev. 19; 23; 25). Het opmerkelijke is dat die notie ook gelijk verbonden wordt aan al het geschapene. De woorden die we dan tegenkomen om hier uitdrukking aan te geven zijn

De ander de naaste

liefhebben, barmhartigheid betonen, gerechtigheid doen en/of laten gebeuren, verschaffen, op elkaar betrokken zijn en een goede rentmeester zijn.

Er zijn zeker nog veel meer punten en zaken uit het OT die we kunnen noemen. Voorlopig willen we het hier bij laten omdat er volgens ons nu al lijnen zijn te trekken naar vandaag om aan het werk te gaan met het evangelie en dat toe te passen in het dagelijks leven.

Concluderend en resumerend is op te merken dat het diaconaat onverbreekelijk deel is van het christelijke leven en tegelijk onze opdracht is. Het ambtelijke diaconaat wil daarin voorgaan, daarvoor toerusten en handvatten geven en daartoe stimuleren zodat Gods Koningschap gestalte krijgt in de wereld door het leven van iedere christen.

5. Het diaconaat toen en nu

5.1 kerk en diaconaat

De ontwikkelingen in onze maatschappij hebben ook hun invloed op het kerkelijk besef van gemeenteleden. Zij zoeken steeds minder naar een kerkverband maar wel naar een lokale gemeente waar zij zich bij thuis voelen en waarvan ze niet zozeer uit traditie lid worden. Ze kiezen bewust voor zo'n lokale gemeente om hun eigen 'kernwaarden en overtuigingen' vorm te geven. De orthodoxe(re) kerken hebben met een toenemende terugloop te maken, kerkverlating, verwereldlijking, negatieve groei, vergrijzing, en afnemende betrokkenheid. Lasten nemen toe en ambtsdragers zijn steeds minder beschikbaar. Tegelijk winnen geloofsgemeenschappen met een op het oog 'lossere' structuur aan invloed.

We dienen er rekening mee te houden dat in de nabije toekomst, naast de bestaande traditionele kerken eenvoudige, flexibele en veelkleurige gemeenschappen ontstaan. De huidige kerkvormen blijven zeker bestaan, maar worden onderdeel van een aanzienlijk veelkleuriger palet. Dat komt ook in levensstijlen en levenshouding tot uitdrukking. Vooral veel dertigers lijken behoefte te hebben aan aansprekende vormen en een persoonlijk georiënteerd aanbod, dat vooral praktisch, concreet en recht tot het hart moet zijn. De rol van de kerk als instituut heeft voor hen schijnbaar voor een groot deel afgedaan: hun eigen ervaring en authenticiteit telt.

In dat kader is het o.i. heel belangrijk dat we blijven zien dat diaconaat iets is van de hele gemeente. Het is de taak van een ieder die zichzelf bestempelt als volgeling van Christus Jezus. Binnen dat grote veld van 'diaconaat' mag de diaken (bege)leidend werkzaam zijn. Hij moet en mag het diaconaat organiseren en stimuleren. Maar het diaconaat gaat aan de diaken vooraf. De diaken bedenkt het niet. Omdat we als kerkleden gemakkelijk aan elkaar voorbij leven en omdat we snel geneigd zijn er vooral op te letten wat de kerk óns te bieden heeft, is het toch belangrijk er steeds weer op te wijzen dat een gemeente diaconaal hoort te zijn. In de gemeente komen we niet alleen om iets te halen. We komen er ook om iets bij te dragen, vgl. de reeds aangehaalde tekst uit Fil. 2:2-4.

Diaconaat heeft daarom te maken met

- het betoon van barmhartigheid met de zorg voor en hulp aan mensen in sociale en maatschappelijke knelsituaties;
- de beoefening van gerechtigheid vanuit de christelijke gemeenschap aan medegelovigen en aan medeburgers in de samenleving;

Doel hiervan is toename in liefde tot elkaar en alle mensen, zonder tegenprestatie.

Daaruit komt dan de vraag voort: Wat voor gemeenschap wil een gemeente zijn? Heeft ze een gemeenschappelijke identiteit en uitstraling? Biedt ze een voorbeeld van een menselijke samenleving die beter en hoopvoller is dan de consumerende wereld waarin zij leeft? Is zij een levensstijl gemeenschap gevormd door het evangelie of verdwijnt de persoonlijke betrokkenheid? Vragen die het functioneren van de hele gemeente aangaan. Vragen ook die aangeven dat het diaconaat raakvlakken heeft met de alle andere geledingen van de gemeente.

5.2 Vanuit de historie

Het diaconaat heeft in onze kerken altijd een belangrijke plaats gehad. Dat is vooral te zien aan de plaats die de diaken inneemt in ons kerkelijk leven. Een kleine terugblik in de geschiedenis laat dat duidelijk zien.

Na de rede van prof. Hovius op de diaconale vergadering van 1951 'Behooren de diakenen tot den kerkeraad?', besluit de Generale Synode van Apeldoorn van 1956 dat de diakenen tot de kerkenraad behoren en dat daarvoor de nodige regelingen getroffen moeten worden zodat ze ook op de andere vergaderingen van de kerken een plaats ontvangen (acta GS-Apeldoorn 1956, blz. 48-50). In onze kerken is

De ander de naaste

sindsdien een proces op gang gekomen dat duidelijk tot doel heeft de gelijkwaardigheid en de eenheid van de ambten tot uiting te laten komen, zonder dat er van gelijkheid sprake is. Nu al moet gezegd dat dat proces nog steeds niet volledig is afgerond.

Het is zelfs opmerkelijk dat er in onze kerken eerst landelijke diaconale vergaderingen waren. Pas in een later stadium zijn daaruit de bekende ambtsdragersconferenties voortgekomen voor zowel ouderlingen als diakenen (hoewel het soms lijkt alsof de ouderlingen de 'macht' hebben overgenomen), zie Ambtelijk Contact, 31e jrg. nr. 4 pag. 49vv; nr. 8 pag. 103vv en nr. 10 pag. 130vv.

In de jaren zeventig van de vorige eeuw heeft de zoektocht om de gelijkwaardigheid en de eenheid van de ambten gestalte te geven langzaam maar zeker geresulteerd in het oprichten van de CDC's (classicale diaconale commissies). De CDC's zijn van lieverlee het vehikel geworden waardoor diaconale toerusting en bewustwording via de diakenen naar de kerken gaat. Sinds de bespreking van het rapport 'Diaconaat, diaken en kerkelijke vergaderingen', op de GS-Haarlem-Noord van 1998 is er hard gewerkt om te zorgen dat het diaconaat daadwerkelijk aan de orde komt op elke bredere kerkelijke vergadering. Dat blijkt niet zo eenvoudig te zijn als toen werd gedacht. In de jaren 2010-2013 is geprobeerd om een modus te vinden. Er is o.a. 'geëxperimenteerd' met een Classicale Diaconale vergadering (CDV). De GS 2013 besloot om het reglement van deze CDV goed te keuren. Daarmee heeft deze vergadering in de classis een officiële kerkelijke status gekregen. De geschiedenis zal leren of dit een goed antwoord is geweest.

Al met al duidelijke signalen aan onze kerken dat het diaconaat echt belangrijk is en aandacht verdient. Het valt op dat het hier dan vooral gaat om het ambtelijke diaconaat. Maar de nadruk op en het belang van het ambtelijke diaconaat is alleen maar te verklaren omdat wat daaraan voorafgaat, nl het diaconaat, zo belangrijk is.

Juist dat laatste vinden we ook terug in het doopsformulier zoals dat door de GS-Rotterdam 1971 (toen al!) is vastgesteld. Daar is aan het oude formulier een kleine maar niet onbelangrijke zin toegevoegd aan de derde vraag: '...en het (hun) een voorbeeld van christelijke levenswandel te geven?' Een duidelijker bewijs dat onze kerken de betekenis van het diaconaat voor het kerkelijk leven onder ogen zien en van belang achten, is o.i. niet te geven.

Wel moeten we ons afvragen of de realiteit daaraan beantwoordt.

In de praktijk gebruiken we het woord 'diaconaat' voor verschillende activiteiten. Dat zorgt voor verwarring over waar we het precies over hebben als we dat woord bezigen. Van belang is de vraag: hoe functioneert het diaconaat in de gemeente en in het dagelijks leven van gemeenteleden? Dat wordt vaak ervaren als twee verschillende zaken, terwijl het toch in elkaars verlengde ligt. Zoals gezegd: het diaconaat in algemene zin gaat vooraf aan het ambtelijk diaconaat, dat wat de diaken en de diaconie doen.

5.3 Diaconaat zoals het nu wordt gezien

Met alle goede dingen die we al gevonden hebben, blijft het lastig om precies te formuleren wat we nu eigenlijk bedoelen als we het woord diaconaat gebruiken.

In 'Dienen en delen' wordt daarover heel eerlijk en helder gezegd: diaconaat is lastig te definiëren (zie het uitvoerig exposé van A. Noordegraaf in 'Dienen en delen', I,1-3, blz. 11-23).

Binnen de kerken, zelfs wereldwijd, ontbreekt daarover eenduidigheid. In de protestantse kerken gebruiken we het woord 'diaconaat', maar in de Rooms-Katholieke Kerk meestal 'caritas'. In reformatorische kerken is de diaken een kerkelijk vrijwilliger, een gemeentelid, daartoe gekozen en geroepen tot een ambtelijke dienst. In de Rooms-Katholieke Kerk heeft men gewijde, permanente diakens sinds het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965). In evangelische kringen spreekt men meestal niet van diakenen en de diaconie, maar kent men het fenomeen van onderlinge hulp, zowel voor hulp ver weg als dichtbij. Hoewel de notie van helpen dichtbij niet afwezig was, kreeg deze voorheen maar weinig aandacht. De Micah-challenge en in Nederland de Micha-campagne heeft daar fundamenteel verandering in gebracht: beide zijn van even groot belang!

Daarbij komt nog dat het diaconaat op zichzelf niet eenduidig is. Al naar gelang omstandigheden en situaties is het voortdurend in beweging. Geen wonder, de maatschappij verandert en beweegt. Een terugtrekkende, bezuinigende overheid, economische op- of neergang in ons werelddeel hebben invloed op het diaconaat van de kerken want al die zaken plaatsten diakenen en (diaconaal betrokken) kerkleden voortdurend voor nieuwe uitdagingen. En dan rijzen er vragen als:

- wat is het eigene van het diaconaat?
- op wie richt het zich?

De ander de naaste

- waar begint het ambtelijk diaconaat en waar ons diaconaal bezig zijn?
- tot hoever reikt het?
- valt diaconaat samen met christelijke/kerkelijke presentie?
- wat is het verschil tussen maatschappelijk hulpverlening/dienstbetoon en diaconaat?

Tenslotte is er ook nog een probleem met het woord op zich: het woord zelf komt uit het NT, maar heeft hele sterke ot-ische wortels die verder reiken dan het woord 'dienen' dat we meestal gebruiken als vertaling van het nt-ische woord diakonia. En dan zijn er daarnaast – zoals we in 4.4 al zagen – nog vijf woorden die ook vertaald worden met datzelfde 'dienen'¹².

6. Wat is diaconaat?

6.1 Een werkformule

Voordat we daar aan toe zijn proberen we eerst in een paar kernachtige zinnen duidelijk te maken wat onze ontdekkingstocht door de Schriften, de literatuur en de geschiedenis heeft opgeleverd. Dat is niet eenvoudig, maar het helpt ons als we ons afvragen of de omschrijving van het diaconaat die door ons gehanteerd wordt nog bruikbaar blijft of niet. Tegelijk moeten we voorzichtig zijn en om meteen het woord 'definitie' in de mond nemen. Het bezwaar van een sluitende definitie is dat we ons a priori vastleggen en dan het gevaar lopen ons niet meer te willen laten corrigeren door wat ons vanuit de Bijbel, de geschiedenis van de kerk en de ontwikkelingen in de samenleving wordt aangereikt.

Als we ons met dat in ons achterhoofd nog eens buigen over de onder ons in zwang zijnde omschrijving, dan doet zich daarbij een vreemd fenomeen voor. In vele publicaties, o.a. ook het boek *Dienen en delen*, wordt ervan uitgegaan dat de definitie die wij in de CGK gebruiken als volgt luidt:

Diaconaat is dienst vanuit de liefde van Christus aan elkaar en aan allen opdat in de gezindheid en in de structuur van gemeente en samenleving het koningschap van Christus gestalte krijgt.

Om dat doel te bereiken dienen de diakonen in de gemeente stimulerend en coördinerend te werken en dient de gemeente als een leesbare brief in de samenleving te functioneren, zodat vanuit de gemeente in de samenleving uitkomt wat de beleving van waarachtige barmhartigheid en gerechtigheid betekent.

Bovengenoemde definitie roept nogal wat vragen op. De tweede volzin geeft immers vooral de taakomschrijvingen van de diakonen aan die uit de eerste volzin voortvloeien. Als we deze 'definitie' vergelijken met andere 'definities' dan valt het gewoon op dat in 'die van ons' niet expliciet gesproken wordt van verzorging van armen.

Het meest opzienbarende is echter dat nergens met de stukken is aan te tonen dat bovenstaande tekst de definitie is van het diaconaat zoals die binnen de CGK wordt gezien. In het rapport van deputaten ADMA aan de GS-'s-Gravenhage 1986 worden bovengenoemde zinnen 'de werkformule voor onze activiteiten' genoemd. Maar die werkformule is dan wel een paar zinnen langer. Er hoort ook bij:

deputaten ADMA helpen daarbij door:

- verkenning, bezinning*
- vorming, toerusting, voorlichting*
- hulp bij het zoeken van wegen tot concretisering.*

Zoals gezegd, in veel definities die gehanteerd worden in de diaconiek wordt op de een of andere manier de nood van de medemens genoemd. Het is daarbij opvallend dat in de kringen die dat in hun definities hebben staan de zg. Collins-discussie (de diakonia is niet minderwaardig) een hot item is. Daardoor zou de gedachte op kunnen komen dat de minderwaardigheid van het diaconaat in die definitie als het ware voorondersteld wordt. Immers het helpen van mensen die aan de rand van de samenleving zijn komen te staan plaatst je al snel in een 'superieure' positie en is bovendien niet het makkelijkste en mooiste werk. Zoals we in par. 4 al hebben aangetoond is het Bijbels gezien niet hard te maken dat diaconaal bezig zijn iets minderwaardigs zou zijn. Teksten als Micha 6:8 en Marcus 10:44 onderstrepen dat. Bovendien, Christus positioneert zichzelf heel duidelijk als de lijdende knecht des Heren die komt om te dienen.

¹² Deze andere vijf woorden zijn: *douleuo* (gedwongen dienen, vaak: slaaf zijn), *latreuo* (voor loon dienen), *leitourgeo* (werken voor het volk; *leitourgia* (elke vorm van dienst) en *therapeuo* (verzorgen, soms: genezen).

De ander de naaste

De definities die te vinden zijn in 'Dienen en delen' zijn nog op een andere manier opmerkelijk. Behalve de definities van de EA en de CGK, geven ze niet duidelijk weer wat de bron van het diaconaat is. Wij willen de Bijbel als bron van het diaconaat graag vasthouden. Door de Bijbelse oproep serieus te nemen om de gezindheid van Christus in ons leven ten toon te spreiden, voorkomen we dat we onze motivatie verliezen om het diaconaat te beoefenen...! Anders wordt diaconaat al snel 'alleen maar' sociaal maatschappelijk werk door de kerk gedaan.

In de werkformule van 1986 (zie boven) wordt de diaken alleen genoemd in de taakomschrijving in het tweede deel. Omdat de diaken pas daar 'aan de orde' komt, is het, zeker in onze kerken, niet hard te maken dat zijn werkzaamheden minderwaardig zijn. Wel hoort in onze werkformule het *meelijden*, het *helpen van de gene die geen helper heeft* en ook het *helpen uithouden* een plaats te krijgen¹³.

Diaconaat, dat leren het OT en NT ons, behelst echter veel meer dan dat. Het diaconaat, in de breedst denkbare omschrijving, strekt zich uit over onze manieren van leven en werken, ook over ons missionair zijn.

Diaconaat beoefenen betekent dus dat we geloofwaardig en echt mens zijn. Anders geloven de mensen het wel. Met als gevolg dat de boodschap vroeg of laat ongelooflijk wordt.

6.2 Een nieuwe werkformule

Het is nu tijd om alle overwegingen in het voorgaande samen te vatten.

Diaconaat betekent dus kortweg dat we leven vanuit de ontvangen liefde en genade in Christus. Dat willen we ook de betekenis van 'dienen' noemen. Het werk van het ambtelijke diaconaat, en in het verlengde en ter ondersteuning daarvan ook dat van deputaten diaconaat is dan wijzen op bovenstaande kerngedachte, deze voor te leggen aan de gemeente, die daartoe toe te rusten en te stimuleren zodat het handelen van de gemeente(leden) gezien wordt als diaconaat – als diaconaal bezig zijn. Er is een maar: het woord 'dienst' heeft in onze tijd meer dan eens een negatieve klank gekregen. Dat is absoluut niet terecht. Zeker als we in aanmerking nemen wat de Bijbel bedoelt met dit woord. In onze context is het van belang om misverstand te voorkomen. De relatie met de dienst van Christus als bron voor het diaconaat is echter zo wezenlijk dat die in een werkformule wel tot uitdrukking dient te komen.

Zo komen we dan tot de volgende werkformule:

Diaconaat is in opdracht en met volmacht van Christus Hem navolgen in het liefdevol en van harte op elkaar betrokken zijn en zo elkaar wederzijds helpen, dienen, bijstaan en voor elkaars recht opkomen. Dit geldt zowel dichtbij als ver weg, in het bijzonder t.a.v. hen die geen helper hebben, opdat het koningschap van God daadwerkelijk gestalte krijgt door het leven van gemeenteleden afzonderlijk en als gemeente samen, zowel in de kerk als in de samenleving.

6.3 De bedoeling van de werkformule

Wat is de betekenis van deze volzin?

- De nadruk ligt op zowel opdracht als volmacht – Christus vertrouwt ons veel toe waarmee we aan de gang mogen om ons geloof praktisch te maken. Binnen het werk van Zijn Rijk geeft Hij ons een grote verantwoordelijkheid als een koninklijk priesterschap (1 Petrus 1,9). Het is dus meer dan alleen gehoorzaamheid die ons dringt om heel genuanceerd over onze 'diakonia' te spreken.
- Christus navolgen – Christus en Zijn dienst zijn basis en bron voor het diaconaat; barmhartigheid en gerechtigheid komen voort uit en door Christus (Mc. 10,45). Het woord navolgen laat mooi uitkomen dat we diaconaat beoefenen vanuit Christus en naar Zijn voorbeeld;
- van harte – diaconaat heeft alles te maken met genade en liefde. Christus' liefde is bron en voorbeeld voor onze liefde (Joh. 13). Dienen doe je vanuit de liefde. Dat vraagt wel zelfverloochening, maar heeft niets minderwaardigs in zich. Bijbels bekeken, bekeken vanuit Christus is het juist een eer om te mogen dienen. Als christen wil je als het goed is ook niet anders. De Bijbelse visie op dienen zet de manier waarop de wereld hier tegenaan kijkt op zijn kop;
- betrokken zijn, helpen, dienen, bijstaan en opkomen voor elkaars recht – deze woorden geven de gelijkwaardigheid en wederkerigheid aan. In deze woorden worden ook andere woorden

¹³ In 'Barmhartigheid en gerechtigheid' zijn deze elementen wel in de definitie van diaconiek verwerkt.

De ander de naaste

meegenomen als: luisteren, dienen, helpen, opkomen voor, verdedigen, ondersteunen, naast de ander gaan staan, met de ander uithouden in tijden van moeite en lijden, ingaan tegen onrechtvaardigheid e.d., enz.;

- die geen helper hebben – we willen speciaal betrokken zijn bij hen die geen helper hebben (Ps. 72);
- opdat ... daadwerkelijk – het is immers in opdracht en in navolging van Christus (Mat. 25:31-46) en kan volstrekt niet-vrijblijvend zijn;
- Koningschap van God > Het gaat er in alles om dat Zijn Koninkrijk komt. Dat doet Christus door Zijn Geest en daarbij schakelt Hij ons in, opdat Gods doel met de wereld en ons mensen gestalte krijgt en mensen Hem leren kennen, dienen en liefhebben;
- gemeente / samenleving - een christelijke gemeente is er om God te dienen en daarmee tegelijk de wereld om haar heen.

Op basis van het bovenstaande kan de vraag gesteld worden of diaconaat zo gezien niet veel te breed is. Het is echter belangrijk die brede scopus vast te houden en er zelfs meer zicht op te krijgen. Vooral ook om duidelijk te krijgen wat de concretisering daarvan betekent voor het werk van de diaken en van deputaten diaconaat. In de eerste plaats hoort volgens deputaten bij hun taak bezinning & vorming, toerusting & voorlichting, betrokkenheid & concreet hulpbetoon, ook het voorkomen en opheffen van, of meehelpen uit te houden in de nood van de naaste.

Daarnaast is het ook van belang de volgende vragen mee te nemen en concreet te beantwoorden:

- welke betekenis heeft dat voor alle gemeenteleden, incl. ouderlingen en predikant?
- welke betekenis heeft dat voor de diaken en zijn werk?
- wat betekent dat voor de taken van deputaten?
- verschuift daarmee wat we altijd als 'corebusiness' van het diaconaat hebben gezien?

7. Focuspunt, diaconaat in de toekomst

In deze paragraaf willen we vooral bij elkaar zetten wat het bovenstaande kan betekenen voor de diakenen en de diaconie. Centrale gedachten uit het voorgaande zijn dat het diaconaat en dus ook het daaruit voortkomend ambtelijk diaconaat deel is van wat van origine behoort tot ons mens-zijn (geschapen naar het beeld van God). Tegelijk is het ook onze opdracht. Anders geformuleerd: de gemeente is missionair en diaconaal, zowel in haar wezen als in haar uitingen. De focus van het diaconaat is dus vooral gericht op hoe de gemeente en de gemeenteleden hun relatie met de Here God beleven in het leven van elke dag. Dat betekent dus dat we als leden van Christus' gemeente leven door het vernieuwende werk van de Heilige Geest die ons vernieuwt naar het beeld van Christus en we ons verantwoordelijk weten voor de zorg aan de ander. Met als doel dat de ander *en* wijzelf tot bloei komen en dat we dat doorgeven aan de toekomstige generaties. Samengevat heeft de gemeente dus als geheel de

opdracht om **in kerk en samenleving**

- te leven volgens het Woord van God,
- te delen van wat zij heeft ontvangen,
- te helpen waar geen helper is en
- te getuigen van gerechtigheid van God waar onrecht geschiedt.

Daaruit vloeit dan de taak van deputaten voort:

de diakenen en de diaconie daartoe

- toerusten en vormen,
- ondersteunen en stimuleren,
- helpen en faciliteren

om dit zo concreet mogelijk vorm te kunnen geven voor de gemeenteleden.

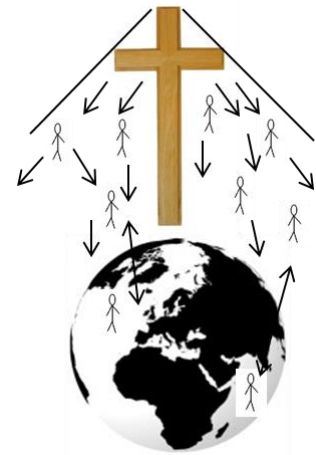

De ander de naaste

De twee bovenstaande illustraties geven dat ieder op een eigen manier weer. In beide beelden zien we een gemeente/kerk die midden in de maatschappij/wereld staat, open en transparant is en vooral van binnen naar buiten gaat.

De derde tekening laat nog een andere dimensie zien.

Daar valt op dat de kerk een open kerk is, zoals we die kennen vanuit foto's van de zendingsgebieden in bijv. Afrika: een afdak waaronder 'de kerk' bijeenkomt. We zien daarbij vooral een andere beweging, niet alleen van binnen naar buiten, maar ook van buiten naar binnen. De kerk als een afdak heeft geen (hoge) muren waardoor er voortdurend contact kan zijn over en weer, met 'buiten'. Maar een kerk met een stevig fundament, dat het afdak draagt: het kruis van Christus. Door dit afdak zijn de leden beschermd en beschut tegen 'zon', 'regen' en 'stormen', Tegelijk kunnen ze 'in relatie met hun tijd' blijven en voortdurend vanuit het centrum (Christus' werk, gesymboliseerd door dat 'dragende' kruis) worden toegerust, bemoedigd en gestimuleerd om daarbuiten kinderen van God te zijn, wetend dat ze dat niet verdiend hebben en het voluit genade is dat ze dat mogen doen.

7.1 De diaken

De diaken geeft in het toerusten tot 'dienstbetoon' leiding aan de gemeente en gaat haar daarin voor. Zoals de ouderling in pastoraal opzicht leiding geeft, doet de diaken dat in diaconaal opzicht. Samen geven zij als kerkenraad leiding aan de gemeente. In die gemeente is de diaken vooral te zien als dirigent¹⁴. Daarbij verricht hij die dienst in het midden van de gemeente die hem tot die taak heeft geroepen. Hoewel diakenen vaak alleen uitvoerend bezig zijn, is het hun kerntaak om gemeentelieden bewust te maken van, te stimuleren om en te laten zien hoe ze hun geloof kunnen beleven zoals dat van hen gevraagd wordt, zowel met het oog op de wereld dichtbij als veraf. De diaken rust dus toe, gaat voor e.d. en de gemeente voert uit.

In deze tijd waarin de overheid terugtreedt, heeft de diaken een prachtige gelegenheid om de gemeente opnieuw te leren taken weer op zich te nemen, die in het verleden door de overheid van de kerk zijn overgenomen. Deze 'verschuiving' van doener naar toeruster vraagt wel een goede begeleiding, m.n. ook via persoonlijke gesprekken.

Zo bezien zijn er vier taakvelden voor de diaken

- a. *de gemeente toerusten om metterdaad te leven vanuit het geloof in Gods genade in Christus Jezus – het gaat dan vooral om de heiliging¹⁵;*
- b. *bevorderen dat het diaconaat in de eredienst de plek krijgt die het toekomst – het gaat dan vooral om de liturgie of eredienst¹⁶*
- c. *de gemeente voorgaan, stimuleren en toerusten om metterdaad betrokken te zijn op elkaar en in het bijzonder op hen die in de knel zitten dichtbij en ver weg – het gaat dan vooral om onderlinge gemeenschap¹⁷;*
- d. *de gemeente voorgaan en stimuleren om werk te maken van onze roeping om de aarde te bouwen en bewaren – het gaat dan vooral om rentmeesterschap¹⁸;*

Deputaten zien voor zichzelf een belangrijke taak weggelegd om diakenen daartoe te ondersteunen en toe te rusten.

¹⁴ Vergelijk ook de Diacon 'De diaken als dirigent', de laatste noot van Ad Heystek, jrg. 27, nr. 2.

¹⁵ Bijv. door cursussen te (laten) organiseren, als Michacursus, Micha Basic of Micha Young.

¹⁶ De diakenen hebben met het oog hierop regelmatig contact met de predikant(en) om te bespreken hoe het diaconaat in prediking, catechese en voorbeden zo goed mogelijk aan de orde kan komen; zo is hij ook betrokken bij de voorbereiding van en het uitdelen bij het Avondmaal; de voorbeden en de inzameling van de gaven en ook bij de doop omdat het kind binnen de gemeente wordt opgevoed en de gemeente als getuige zich verplicht in te zetten om het gedoopte kind ook persoonlijk bij de Here en Zijn dienst te betrekken;

¹⁷ Hiervoor is het wezenlijk dat de diakenen inventariseren welke noden er zijn én welke gaven er zijn om deze noden te voorzien; het gaat om ontvangen en om uitdelen. Juist in onze tijd en situatie is het belangrijk om de gemeente toe te rusten om diaconaal aanwezig te zijn in de samenleving, ieder op zijn/haar eigen woon- en werkplek en ook door het als gemeente organiseren van verbindende activiteiten in de buurt rondom de kerk. Dat kan ook betekenen dat hij bemiddelt bij maatschappelijke nood en onrechtvaardige situaties, misstanden signaleert, oorzaken daarvan benoemt, problemen aankaart waar het hoort.

¹⁸ Hiervoor is het van groot belang dat duurzaamheid en milieu - zorg voor Gods schepping - horen bij het rentmeesterschap en in toenemende mate aandacht behoren te krijgen van Christus' gemeente.

De ander de naaste

7.2 De diaken en de gemeente

Voor de opbouw van de gemeente is het noodzakelijk dat de diaken ook ziet dat de kerk een diaconaal karakter heeft. Alle inspanningen van de diaken mogen daarom gericht zijn op versterking van het diaconale gehalte en de diaconale gestalte van de kerk. Steeds weer blijkt in de geschiedenis dat de inhoud van het diaconaat in elke tijd weer anders is, zich aanpast aan, of inspeelt op de omstandigheden. Dat betekent dat het eigene van het diaconale ambt niet gezocht moet worden in de wijze waarop het diaconaat zich manifesteert. Het eigene van het ambt moet, als het ware, een stap eerder gezocht worden, nl. het moment waarop de diaken de 'vertaalslag' van Gods Woord mag maken naar het actuele heden van de gemeente. Verkondiging wordt zo direct gevolgd door toerusting. De diaken verwoordt wat de consequenties zijn van die verkondiging en leert en stimuleert de gemeente hoe te 'dienen' in het licht van die verkondiging. En hij gaat vervolgens in de gemeente de diaconale taken voorleven en coördineren die ontstaan als reactie op de verkondiging. In deze benadering vindt het diakenambt in de uitoefening van het ambt de geestelijke bron.

Voorlichting geven, stimuleren en toerusten (waar nodig en gewenst) daar draait het dus om in zijn werk opdat de gemeente des te beter haar plaats in de samenleving inneemt.

Daarbij zijn deputaten faciliterend en stimulerend.

Dat betekent dat de diaken erop uit is om in elk geval op vier terreinen bewustwording bij alle gemeenteleden te creëren¹⁹:

- a. diaconaal bezig zijn behoort tot de essentie van het leven uit het geloof in de opgestane Heiland;
- b. de diaconale praktijk van de hele gemeente is grondlegend voor het ambtelijke diaconaat;
- c. het ambtelijk diaconaat is bedoeld om het diaconaat van de gemeente te ondersteunen en te stimuleren²⁰;
- d. dat ieder mens verantwoordelijkheid heeft te dragen en af te leggen over zijn doen en laten;

Immers, gemeenteleden horen per definitie missionair *en* diaconaal getoontzet te zijn – beide grondtonen zijn eigen aan het lid zijn van Christus' gemeente. De gemeente in haar geheel, dus inclusief ambtsdragers en predikanten is relevant voor de samenleving waarin ze leeft (mens en wereld) en doet dat vanuit een bevlogenheid, een betrokkenheid, een zorg, een verantwoordelijkheid omdat ze beseft dat alles wat ze heeft, haar van God geschonken is. Tegelijk beseft de gemeente ook dat Gods plannen met kerk en wereld nog niet af zijn en dat er dus nog heel wat in Zijn dienst valt te doen.

Daar gaat dan een levend en duidelijk diaconaal getuigenis vanuit – en dus ook een missionair getuigenis. Die gemeente moet zich dus bewust zijn van haar eigen levenswijzen en van de Bron van waaruit die levenswijzen gestalte krijgen. Ieder gemeentelid behoort zich dus verantwoordelijk te gedragen jegens God, zijn medemens en al het andere dat God heeft geschapen en waarmee hij of zij in aanraking komt of mee te maken krijgt.

Te denken valt hierbij aan het beeld van een bloem: gevoed vanuit de aarde, via de wortels groeit ze langzaam uit van knop tot bloem. Gegronde in Christus komt een mens tot bloei met alle facetten die aan hem/haar eigen zijn en neemt zo zijn/haar plaats in, in gemeente en samenleving tot eer van Zijn Schepper. Want Gods handelen met deze wereld gaat voort: reddend en oordelend, bouwend en brekend, waarbij hij ons inschakelt als Zijn 'knechten' die ook Zijn kinderen zijn.

Het gaat erom dat de gemeente zich bewust wordt van haar eigen plaats in de samenleving en zoekt naar een goede invulling daarvan die aansluit zowel bij de realiteit van de gemeente als ook van de haar omringende samenleving. In dat alles speelt een duidelijk beleid en goede toerusting op de meest uiteenlopende wijze een rol (bijv. d.m.v. cursussen, gesprekskringen, prediking en huisbezoek) waarbij vooral de jongeren een plaats horen te krijgen.

Deputaten vinden het bijzonder belangrijk de diaken (en via hem de gemeente) toerustend, ondersteunend en faciliterend bij te staan, maar ook voorbeelden aan te dragen en te helpen opzetten hoe een en ander kan worden geconcretiseerd en uitgewerkt in de gemeente. De gemeente moet het diaconaat a.h.w. weer ervaren en zien/merken wat het teweegbrengt bij een ieder die in opdracht en navolging van zijn Heiland aan het werk gaat t.b.v. de verre en nabije naaste – zeker als die naaste geen helper heeft.

¹⁹ Hiervoor is het diaconaal huisbezoek van eminent belang – art. 25 KO geeft een beperktere invulling aan het diaconaal huisbezoek;

²⁰ De diaken staat daarin a.h.w. tegenover de gemeente en wijst de gemeenteleden en andere ambtsdragers, in het bijzonder ook de predikanten op ieders eigen verantwoordelijkheid.

De ander de naaste

7.3 De diaken en de wereld

De diaken leert de gemeenten niet alleen te kijken naar de direct omgeving, maar ook naar de grotere verbanden in de wereld. Daartoe is het noodzakelijk zicht te hebben op de actuele politieke en maatschappelijke ontwikkelingen en de gevolgen daarvan voor de uitoefening van barmhartigheid, gerechtigheid en rentmeesterschap in onze samenleving en daarbuiten. De daaruit voortvloeiende visie dient door hem omgezet te worden in beleids- en werkplannen voor kerkenraad en gemeente, waarbij hij in de uitwerking daarvan een rolmodel vervult en andere ambtsdragers opwekt datzelfde te doen zodat de gemeente (weer) diaconaal acteert en haar missionaire roeping verstaat tot eer van haar Here.

Vooraf t.a.v. dit deel van de taak van de diaken hebben deputaten een belangrijke taak om de maatschappelijke ontwikkelingen van diaconaal belang te volgen en hem en iedere diaconaal betrokkene daarover te informeren, hen daarbij te ondersteunen en hun deskundigheid te vergroten, zodat zij in de gemeenten de leden kunnen voorgaan in adequaat dienstbetoon. Daarnaast zullen deputaten hen ook voorlichten wat er gebeurt ten aanzien van de WMO, de participatiewet, de jeugdzorg, de flexibilisering van de arbeidsmarkt en andere sociale wetgeving. Dit is voor een enkel gewoon te veel om goed te volgen en de consequenties daarvan te overzien.

Maar de diaken beperkt zich niet alleen tot de Nederlandse samenleving en politiek. Hij heeft ook oog voor de wereld daarbuiten. Doordat de wereld in onze tijd 'veel kleiner' is geworden dan in het verleden acteert de diaken ook op het mondiale vlak om de gemeente ook daar de weg van barmhartigheid, gerechtigheid en rentmeesterschap te wijzen als onze kerken door haar internationale contacten hiermee geconfronteerd worden. Het zoeken van contacten of zelfs samenwerking met christelijke politieke partijen die ook op deze punten veel expertise kunnen inbrengen kan daarbij van belang zijn.

In dat kader verdient het bijzondere aanbeveling de lessen die geleerd worden door die contacten terug te vertalen naar de eigen gemeente. Juist dan blijkt vooral dat diaconaal 'geven' ook 'ontvangen' betekent (zie hiervoor de bijlage par. 8).

Deputaten ondersteunen en stimuleren ook op dit vlak het werk van de diaken en weten zich genoodzaakt hierin eigen expertise te ontwikkelen om ervoor te zorgen dat de kerkelijke hulpverlening niet wegzakt in eenzijdige of neerbuigende liefdadigheid waaraan de gever een goed gevoel wil overhouden, maar dat er wederkerigheid ontstaat: een van elkaar leren in alle opzichten.

7.4 De diaken en de gemeente als diaconale gemeenschap

De diaken is er samen met de andere ambtsdragers op gefocust dat de gemeente van Christus een gemeenschap wordt van gelovigen die zich door Gods Geest en vanuit de liefde van God de Vader in Zijn Zoon Jezus Christus wil laten leiden. Deze gemeente weet dan ook dat ze gedragen wordt door die liefde en geroepen is om o.l.v. de Geest werken van barmhartigheid (bewogenheid met het lot van de naaste, de ander) en gerechtigheid (eerlijkheid, trouw, bijstand, deugd) te doen.

Deze Bijbelse liefdedienst is het hart van het diaconaat. Dat stempelt dus, als het goed is, ook de uitstraling van de gemeente in de lokale omgeving en de (wereld)wijde samenleving.

De presentie van de kerk is zo een diaconale presentie: vanuit de christelijke roeping dienstbaar zijn binnen het perspectief van Gods reddende liefde in Christus, vgl. Joh. 3:17 en Marc 10: 45. Wij moeten ons licht laten schijnen voor de mensen "opdat zij uw goede werken zien en uw Vader verheerlijken, vgl. Matth. 5:16. De 'mensen' dat zijn onze naasten: goed doen voor allen, inclusief buurtgenoten, vreemdelingen en verre naasten (Gal. 6:10)²¹.

In de gemeente komen we niet alleen om iets te halen. We komen er ook om iets bij te dragen zodat de gemeente haar diaconale roeping kan uitdragen.

Een aantal van m.n. diaconale aandachtspunten zijn dan aan te wijzen:

- echt medeleven met elkaar geeft inhoud aan het 'omzien naar elkaar' en warmte aan het diaconaat;
- steunen van mensen die dat echt nodig hebben;
- inschakelen van mensen; samen met jong en oud elkaar opbouwen etc.;
- iemand inzetten waar hij of zij past;
- met en voor elkaar bidden;

²¹ Gebed in Zuid Afrika: God geef brood aan hen die honger hebben en honger naar gerechtigheid aan hen die brood hebben. Amen.

De ander de naaste

- echte gemeenschap vormen die zich verbonden weet door gemeenschappelijke waarden en idealen;
- een levensstijl voeren die aansluit bij wat we over onze Heiland hebben geleerd, die ook wat mag kosten;
- Recht doen en trouw betrachten in onze samenleving, dichtbij en veraf;
- beseffen dat we alles ontvangen hebben en dus mogen delen met wie minder heeft in de samenleving;
- Gods liefde in Christus voor ons doorgeven door 'goede dingen' te doen in navolging van Christus en vanuit spontane bewondering voor God. Dan wil je niet anders dan recht doen, goedertierenheid lief hebben en ootmoedig wandelen met uw God, Micha 6:8.

Goed doen met hoofd en handen, door aandacht, zorg en meelijden. Anoniem of als vrijwilliger, als meelevende christenen, of officieel (vanuit het ambt) als een daarvoor aangewezen persoon (diaken, pastoraal of diaconaal werker).

In toenemende mate is het op een aantal hierboven genoemde terreinen effectiever om naar buiten te treden in een breder en georganiseerd verband. De problemen in de samenleving zijn te omvangrijk, te langdurig en/of te gecompliceerd om relevante invloed uit te oefenen in politiek of maatschappij. Tegelijk moeten we ook voor ogen houden dat diaconale daden een getuigenis moeten zijn van Gods reddende liefde. Deze zaken kunnen dan weer tot uitdrukking komen door mantelzorg te ondersteunen, vrijwilligerswerk te begeleiden en door het initiëren en motiveren van georganiseerde hulp in de nabije en verdere samenleving.²²

Daarbij is het essentieel steeds weer de vraag te stellen: wordt het Woord verkondigd en gehoord vooral in het leven van de hoorders? Zo hoort een diaconale gemeente bijv. een gastvrije gemeente te zijn. Gastvrijheid hoort fundamenteel bij haar wezen. Het is eerder een levensstijl dan een programma van activiteiten²³. Het is ook meer dan mensen uitnodigen voor de koffie. In gastvrijheid gaat het om ruimte te maken voor de ander. Ruimte aan de kapstok, in de boodschappentas, in je agenda en in je hart²⁴. Een gemeente hoort te zijn als een herberg langs de weg van het leven, een plaats om op adem te komen, een oase van rust, waar de deuren open staan zonder dat de warmte verloren gaat.

Ook op dit terrein zien deputaten voor zichzelf een taak in de diaken en de diaconaal betrokkene voor te lichten, te stimuleren en toe te rusten.

7.5 de diaken en de zendingsgemeente

Het vormen van aantrekkelijke en missionaire gemeenschappen betekent in feite dat we vooral moeten investeren in de kwaliteit van het gemeentelven met een spits naar de presentie van de gemeente naar buiten. Toch, de kwaliteit van het gemeentelven wordt niet in de eerste plaats bepaald door een gelijke presentatie en organisatie, maar door de liefde en de saamhorigheid die mensen in onderlinge omgang met elkaar ervaren.

In de zgn. zendingsgemeenten ligt de nood voor het opscheppen. Er gebeurt daar wat, en dat heeft meestal direct gevolgen voor andere gemeenten die daar in de buurt liggen. Om de nood in die zendingsgemeenten te lenigen worden allerlei oplossingen bedacht (al dan niet aanbevelingswaardig). Het diaconaat is daarin onmisbaar en is soms zelfs vaak ook een aanjager in de literatuur over diaconaat. Het opmerkelijke is dat de nieuwe Nederlanders die tot die gemeenten behoren niet eens zozeer doorhebben dat het om diaconaat gaat omdat ze vaak weinig idee hebben wat kerkelijk diaconaat inhoudt. Toch functioneert in die gemeenten zowel het diaconaat als ook het ambtelijke diaconaat op een heel bijzondere manier: het heeft daar meestal meer dan in een 'gewone' gemeente een eigen plaats omdat het missionaire van de betrokken gemeente diaconaal is getoontzet. Het missionaire heeft het diaconale bitterhard nodig om relevant en effectief te kunnen zijn. Deze gemeenten zijn immers de vrucht van missionair werk onder nieuwe Nederlanders, allochtonen, en onder Nederlanders die om diverse redenen in sociaal-maatschappelijk opzicht minder bedeed zijn dan het gemiddelde kerklid uit de Christelijke Gereformeerde

²² *Integral Mission*: Chris Wright roept op om de afgoderij van macht en trots, populariteit en rijkdom in te ruilen voor een nederig, integer en eenvoudig geloof in Jezus Christus. 'Niet belemmeringen van buiten, maar de levensstijl van Gods eigen volk vormt de grootste hindernis voor de zending'. *Integral mission* heeft allereerst te maken met de integriteit van de kerk. Is zij consistent in wat zij verkondigt en wat zij is? Het getuigenis van de lijdende kerk stelt vragen bij de wijze waarop wij het geloof praktiseren in onze liberale samenlevingen. (*Cape Town Commitment*, De kerk van Christus terugroepen tot nederigheid, integriteit en eenvoud, p. 44)

²³ J. Hendriks (2002).

²⁴ J. Burger, ND, 9 maart 2012

De ander de naaste

kerken. Dat raakt dus direct de financiële draagkracht van deze gemeenten. Maar dat betekent ook dat een reguliere manier van onderling elkaar steun verlenen heel anders is en zelfs om maatwerk vraagt om effectief te zijn. In lijn met wat de apostel in 1 Corinthiërs 12 schrijft, zal de betrokkenheid van genabuurde gemeenten bij deze gemeenten vooral betekenen dat er aan hen extra zorg wordt besteed. In classicaal verband krijgt menig diaken op die wijze daarmee te maken.

Deputaten Evangelisatie, zending, diaconaat en OB & A hebben daarvoor beleid geformuleerd en hopen een goede weg in deze problematiek te wijzen.

8. Het profiel van de diaken

Bovengenoemde zaken beïnvloeden in sterke mate onze visie op een mogelijk profiel van de diaken.

In de praktijk van ons kerkelijk leven wordt de diaken vooral gezien als een 'doener'. Daarmee lijkt de uitvoerende kant van veel grotere waarde te zijn dan het beleidsvormende en toerustende aspect.

Deputaten diaconaat zijn van mening dat door deze eenzijdige nadruk op de uitvoerende kant van het ambt, de geestelijke bron en oorsprong van het ambt gemakkelijk naar de achtergrond verdwijnt en zelfs uit zicht raakt. Bovendien blijft zo onduidelijk wat de plaats van de diaken is in relatie tot het diaconaat. Diaconaat is immers taak en opdracht voor de hele gemeente. Diakenen kunnen en mogen die taak niet overnemen. Dat dreigt als diakenen slechts als 'doeners' gezien worden.

De praktijk het ambt van diaken is in hoge mate verzakelijkt. Het is grotendeels beperkt tot slechts uitvoerende taken. Dat wordt helaas ook duidelijk door de praktijk dat veel jonge diakenen na een eerste ambtstermijn als diaken in een volgende periode terugkomen als ouderling. Dat duidt er o.i. op dat er te weinig oog is voor het specifieke van het diakenambt. Specifieke gaven voor het diakenambt worden zo maar in heel beperkte mate onderkend.

Uit de voorgaande paragrafen zien wij een aantal rollen, c.q. profielen voor de diaken naar voren komen. We gebruiken daarvoor een aantal zelfstandige naamwoorden. Het spreekt voor zich dat niet elke diaken in elke rol moet passen of aan elk profiel beantwoordt. Wel is het goed als in de diaconie een mix van deze rollen is terug te vinden. Ook is uit het bovenstaande meer te zeggen t.a.v. het eigene van het diakenambt, de plaats van de diaken in de gemeente en in relatie tot de andere ambtsdragers, evenals op meerdere vergaderingen. In deze paragraaf willen we dezen zaken nader benoemen.

8.1 De diaken zelf

De rol van de diaken als 'toeruster' en 'voorganger' zien deputaten als bijzonder veelzijdig. Het is haast onmogelijk om dat in een profiel weer te geven. We geven er daarom de voorkeur aan om zijn profiel, beter zijn rol te karakteriseren als een

- *bidder* – de diaken bidt voor en verricht voorbede voor hen die geen helper hebben;
- *aandachtgever* – de diaken geeft oprechte aandacht door present te zijn waar nood is;
- *samenwerker* – de diaken bevordert en/of faciliteert waar mogelijk samenwerking ten tijde van nood en ramp op persoonlijk en gemeenschappelijk vlak;
- *bruggenbouwer* – de diaken is als een bemiddelaar, een bruggenbouwer; hij is iemand die contacten weet op te bouwen, goed kan netwerken en groepen met elkaar weet te verbinden;
- *helper* – de diaken steekt de handen uit de mouwen; hij helpt waar geen ander helpt; hij gaat met hulpvragers op zoek naar oplossingen, biedt een luisterend oor, helpt mee uit te houden en te dragen;
- *aanjager* – de diaken houdt van pionieren; hij ontplooit graag initiatieven bij het zien van diaconale nood en is iemand die anderen kan motiveren een bijdrage te leveren.
- *aanklager* – de diaken signaleert misstanden, benoemt oorzaken en kaart problemen aan bij wie daarvoor verantwoordelijk zijn; zo is hij een pleitbezorger en stemversterker.

Deputaten pretenderen met bovenstaande rolmodellen niet dat al zijn taken daarmee zijn genoemd of afgebakend. Wel hebben we gepoogd deze rollen zo veel mogelijk bijbels te benoemen.

Omdat de diaken vooral oog heeft voor situatie waarin de gemeente zich bevindt, kan (het gewicht van) zijn rol ook per gemeente verschillen. In elk geval is de invulling flexibel en betrekkelijk snel aan verandering onderhevig.

Het is zeker niet de bedoeling dat elke diaken ook in elke rol moet kunnen acteren. Wel is het van belang dat in het geheel van de diaconie bovenstaande rollen op de een of andere wijze zijn terug te vinden onder de dienstdoende diakenen.

De ander de naaste

8.2 het eigene van het diakenambt

De Bijbelse gegevens hebben laten zien dat diaconaat iets is van de hele gemeente en taak van elke christen. Binnen dat grote veld van 'diaconaat' mag de diaken werkzaam zijn. Hij moet en mag het diaconaat organiseren en stimuleren. Het diaconaat gaat aan de diaken vooraf. Het begint aan de Avondmaalstafel. Vanuit Christus' offer leert de christen zichzelf geven ten dienste aan de ander in navolging en in opdracht van Zijn Heiland. Zo vinden de ot-ische mozaïsche wetten en de nt-ische aanwijzingen hun bestemming en worden van diaconale waarde.

Steeds weer blijkt in de geschiedenis, ook in de Bijbelse – we zagen het al – dat de inhoud van het diaconaat in elke tijd weer anders is, zich aanpast aan, of inspeelt op de omstandigheden. Dat betekent dat het eigene van het ambt niet gezocht moet worden in de wijze waarop het diaconaat zich manifesteert. Het eigene van het ambt moet een stap eerder gezocht worden. Het eigene van het ambt ligt in het leven in deze wereld, in opdracht en navolging van Christus. Daartoe is de gemeente geroepen is en daarvoor heeft zij de diaken aangesteld zodat zij daartoe wordt toegerust etc. Dat werkt zich dan direct uit in de 'vertaalslag' van het eeuwige Woord naar het actuele heden. De verkondiging wordt direct gevolgd door toerusting en die wordt weer vertaald in diaconaat, of zoals meestal wordt gezegd: die wordt toegepast in ons leven van alledag. We mogen dus zeggen dat de diaken de consequenties van de verkondiging verwoordt. Hij leert de gemeente hoe mens en wereld in nood is te 'dienen'. Vervolgens coördineert en stimuleert hij in de gemeente de diaconale taken (die dus ontstaan als reactie op de verkondiging, als het werk van de Geest). In deze benadering vindt het diakenambt in de uitoefening van het ambt de geestelijke bron (weer) terug. De diaken is dus niet slechts een 'doener'! Hij zal in de gemeente eerder op zoek gaan naar doeners en coördineert de diaconale activiteiten van deze doeners. De diakenen/diaconie legt veeleer de nadruk op de richting waarop het diaconaat zich moet richten. Steeds opnieuw (immers: in veranderende omstandigheden wijzigt het diaconaat) luisterend naar het Woord, wordt de gemeente toegerust tot diaconaat: "...de heiligen toerusten tot dienstbetoon...". In deze rol geeft de diaken leiding aan de gemeente. Zoals de ouderling in pastoraal opzicht leiding geeft, doet de diaken dat in diaconaal opzicht. Zo vormen beide ambten, samen met de predikant, de kerkenraad. En geven samen ieder vanuit een eigen invalshoek leiding aan de gemeente.

In de praktijk van de ambtelijke zorg blijkt steeds weer dat het onderscheid pastoraat-diaconaat vaak een kunstmatig onderscheid is. In ieder geval vloeien deze ambtelijke terreinen doorlopend in elkaar over. Daarom is overleg tussen betrokken ambtsdragers noodzakelijk en vanzelfsprekend, ontkoppeling van beide ambten is zelfs ongewenst. Geloofsontwikkeling gaat gepaard met ontwikkeling van diaconale gezindheid en een diaconaal leven vraagt om geloof.

De diaken als lid van de kerkenraad geeft leiding aan de gemeente. In het kader van het functioneren van diakenen op de 'meerdere' vergaderingen van de kerken (classis, PS en GS) heeft de GS van 1998 dit opnieuw vastgesteld. Vanuit de vastgestelde gelijkwaardigheid van de ambten kan de relatie tussen ouderlingen en diakenen als volgt onder woorden gebracht worden *"Zowel ouderlingen als diakenen dienen van hun beleid op eigen terrein rekenschap te geven aan de gehele kerkenraad. Daarbij toetsen de ouderlingen het diaconale beleid op het pastorale aspect en omgekeerd toetsen de diakenen het pastorale beleid op het diaconale aspect."*

Het eigene van het diakenambt is dus meer toerustend als uitvoerend, is dus meer 'luisteren naar het Woord' of 'praktisch onderwijzen vanuit het Woord' als 'handen uit de mouwen'. Daarbij moet gezegd worden dat toerusten alleen kan als de toeruster zelf het goede voorbeeld geeft. Overigens betekent dat niet dat een diaken vooral geen uitvoerende taken zou moeten doen. Maar het ambtelijke diaconaat moet er niet in opgaan.

De financiële of materiële ondersteuning door de diakenen, zoals we die al eeuwenlang kennen, en anno 2014 nog steeds door de diaken zelf ter hand lijkt te worden genomen, behoort tot de taak van de gehele gemeente. Immers, de gemeente moet de diaken voorzien van voldoende middelen voor deze ondersteuning. De diaken is wel de verbindende schakel tussen gemeente en hulpvrager. Hij coördineert. Maar dit is vooral terug te voeren op zorgvuldigheid in de omgang met elkaar in de gemeente, of wel het gevoel voor privacy.

De hedendaagse gesecculariseerde samenleving en de moeizame economische situatie leert ons in feite opnieuw dat het diaconaat ook een vorm van verkondiging is. 'Missionair kerk-zijn' kan niet zonder 'diaconaat'. Als we in de gemeente met elkaar leven zoals Christus Zijn kerk bedoeld heeft, hoeven we dat

De ander de naaste

diaconaat niet langer krampachtig te organiseren en komt de gemeente (opnieuw) 'in de gunst te staan van het gehele volk'.

Het is daarom ook opvallend dat het bevestigingsformulier voor ouderlingen diakenen weinig zegt over 'het eigene' van het diakenambt. Gezien vanuit het eigene van het ambt van diaken lijkt het erop dat in dit formulier de op het moment van opstellen gebruikelijke praktijk maat en norm is geweest dan dat er echt is gezocht naar dat 'eigene' van dat ambt. Een bijstelling in die zin lijkt daarom zinvol.

Deputaten zullen hiervoor ook een voorstellen aan de betrokken deputaten doen toekomen.

8.3 De diaken, de diaconie en de kerkenraad

De diaken is ambtsdrager en maakt als zodanig deel uit van de kerkenraad. Hij vervult te midden van de andere ambtsdragers de rol van iemand die de relevantie van genomen besluiten door de kerkenraad voor het dagelijks leven van de gemeente bewaakt, eventueel verduidelijkt i.o.m. de kerkenraad en de diaconie. Hij stimuleert dat de leden van de gemeente in hun betrokkenheid op elkaar en de samenleving in binnen- en buitenland zich manifesteren. De diakenen maken met elkaar diaconaal beleid. Diakenen vormen met elkaar de diaconie.

Een korte schets van wat een stappenplan, een beleidsplan e.d. zou kunnen inhouden wordt door deputaten daartoe beschikbaar gesteld.

8.4 De diaken en meerdere vergaderingen

De diaken kan afgevaardigd worden naar de classis, naar de Particuliere Synode en Generale Synode, waar hij dan zonder last of ruggespraak zit. Dit betekent echter niet dat hij zijn diaken-zijn aan de kant kan schuiven. Hij heeft daarom naast de verantwoordelijkheid voor het geheel ook de taak hier diaconale thema's en belangen te behartigen, de relevantie van uitspraken en beslissingen van deze bredere vergaderingen voor het dagelijkse leven van de gemeenten te bewaken en mogelijke diaconale consequenties daarvan onder de aandacht van deze vergaderingen te brengen.

8.5 De diaken en deputaten diaconaat

Om de positie van de diakenen te versterken en hen tot hun taken goed toe te rusten hebben de kerken het deputaatschap diaconaat in het leven geroepen die daarbij ondersteund wordt door het diaconaal bureau. Diaconieën laten zich met het oog op het uitoefenen van hun taken adviseren door deputaten, c.q. het diaconaal bureau. Daar kunnen ook voorlichting, toerusting en vorming bij horen. Deputaten willen de diaken en de diaconie in alle taken zoveel mogelijk ondersteunen, stimuleren, helpen en faciliteren waarbij zij als uitgangspunt nemen dat de diaken samenwerkt met anderen en

- pastorale bezoekers stimuleert om op bezoek te gaan met een diaconale antenne;
- aan betrokkenen bij jongeren voorstelt om samen jeugddiaconaat op te zetten;
- met andere diaconieën samenwerkt, m.n. die van de GKV, de NGK, de HHK, de GB in de PKN en de GG, voor zover dat mogelijk en plaatselijk wenselijk is;
- samenwerkt met lokale belangenorganisaties en de lokale overheid om maatschappelijke noodsituaties in de buurt te signaleren en te bestrijden;
- zoveel mogelijk door verwijst naar anderen en/of samenwerkt met organisaties die voor de betrokken activiteit capaciteit in huis hebben (eventueel zelf buiten de gemeente);
- oog krijgt voor de nood niet alleen in eigen omgeving maar in heel de wereld waartoe deputaten zorgen voor adequate projecten waarin dat duidelijk wordt en alert zijn op acute noodsituaties.

9. Conclusies en aanbevelingen – wat staat ons te doen

Op basis van dit visiestuk willen deputaten nadrukkelijk aandacht vragen voor het feit dat diaconaat een integraal aspect is van ons leven als kerk en christen. In de komende jaren (2014-2016) willen deputaten dat zo duidelijk mogelijk onder de aandacht brengen van diakenen en gemeenten. Deputaten zijn van mening dat het juist in onze tijd en context voor de kerken van groot belang is dat gemeenteleden hun relatie met God beleven en uitdragen (in daden en woorden) in hun leven van elke dag. Diaconaat en het werk van de diaken heeft dus een diepe geestelijke dimensie.

De gemeente als geheel heeft dus de diaconale opdracht om in kerk en samenleving

- te leven volgens het Woord van God;
- te delen van wat zij heeft ontvangen;

De ander de naaste

- te helpen waar geen helper is;
- te getuigen van gerechtigheid van God waar onrecht e.d. geschiedt.

Binnen die grootse opdracht heeft de diaken als primaire taak om de gemeente

- tot haar diaconale dienst in kerk en wereld *toe te rusten*;
- te bevorderen dat het diaconaat in de *eredienst* de plek krijgt die het toekomt;
- de gemeenteleden te *stimuleren* en toe te rusten metterdaad betrokken te zijn op elkaar;
- te *stimuleren* de aarde en de samenleving te bouwen en te bewaren.

De taak van deputaten is als gevolg daarvan dat zij de diaken en in zijn kielzog de gemeenteleden:

- voorgaan, toerusten en vormen,
- ondersteunen en stimuleren,
- helpen en faciliteren

om zo concreet mogelijk gestalte te geven aan hun diaconale volmacht en roeping in kerk en samenleving. Natuurlijk blijft de diaken ook zelf actief betrokken bij het diaconaat, maar de komende jaren willen deputaten vooral de toerustende en leidinggevende taak van de diaken onder de aandacht van de kerken brengen.

Daarnaast is het de taak van deputaten om kerken en diaconieën voorlichting, toerusting en adviezen te geven over diaconale en maatschappelijke aangelegenheden, over de plaats van de kerk in de samenleving en over hulpverlening wereldwijd. Zij coördineren en stimuleren de kerken om de noden die ze signaleren vanuit de gemeenschap met Christus en de daaruit voortvloeiende roeping op- en aan te pakken. Ook evalueren ze het bestaande beleid en ontwikkelen toekomstig beleid op het gebied van het diaconaat en de diaconale gemeente vanuit de interactie met de gemeenten en de samenleving. Bezinning, reflectie en visieontwikkeling is daarbij onontbeerlijk.

Deputaten merken dat samenwerking met andere kerken en diaconaal betrokkenen steeds meer nodig is als het erom gaat om een goede en relevante invulling te geven aan de essentie en de rol van de (diaconale) gemeente in de samenleving. In de eerste plaats betekent dat een goede diaconale samenwerking met andere kerken, vooral de NGK en GKv, maar ook de HHK en de GG. Hierbij gaat het in eerste instantie vooral om samenwerking op bestuurlijk en uitvoerend vlak om kennis en ervaring te delen en van elkaar te leren.

Om dit alles naar behoren uit te voeren zijn deputaten concreet het volgende van plan:

1. onze visie actief uit te dragen richting diakenen en gemeenteleden door middel van de website, Di@coon, De Wekker, Ambtelijk Contact (en andere kerkelijke bladen), de maandelijkse Nieuwsbrief en ander daarvoor geschikte media.
2. toerustingsavonden over onze visie aan te bieden aan CDC's/classes, diaconieën, kerkenraden en gemeenten, zodat vooral binnen diaconieën en kerkenraden visievorming tot stand komt op het belang van de diaconale roeping die de gemeente heeft.

Concreet zal deze toerusting gefocust zijn op de volgende thema's:

- diaconaat is niet bijkomstig, maar onmisbaar om een christelijke gemeente te zijn. Hoe maak je dat concreet naar elkaar toe binnen de gemeente, tijdens de eredienst, richting de buurt waarin de kerk staat, op je werkplek, sportvereniging enz.
- het diaconale en missionaire karakter van de gemeente zijn onlosmakelijk aan elkaar verbonden. Daarom willen DD de Diacon 'Diaconaat en getuigenis' opnieuw onder de aandacht brengen van diakenen en diaconieën, zendingsgemeenten (in o.a. de digitale nieuwsbrief) en in samenwerking met deputaten evangelisatie gezamenlijke toerusting willen aanbieden op dit vlak.
- hoe kun je als gemeente meer en beter betrokken zijn bij medemensen in nood dichtbij en ver weg? Deputaten willen stimuleren dat gemeenten meer inhoudelijk betrokken raken bij hulpverleningsprojecten. Daarbij willen we vooral graag de wederkerigheid een plek geven. Hiervoor zal zeker ook het contact met DJW gebruikt worden.

De ander de naaste

- actuele maatschappelijke ontwikkelingen, bijv. de (gevolgen van de) WMO, de gevolgen van nieuwe wetgeving (werkloosheid, al dan niet wegvallen PGB enz.). Een belangrijk uitgangspunt hierbij is onze visie op Gerechtigheid zoals we die hebben verwoord in de Di@coon (Diacon jrg. 29, nr. 2).
 - deelname aan plaatselijke diaconale platforms door de diakenen en ondersteuning daarbij.
 - rentmeesterschap en duurzaamheid. We willen vooral de bezinning op dit thema stimuleren en mensen binnen onze kerken met kennis en expertise op dit gebied koppelen aan anderen (diakenen, kerkenraden, gemeenteleden) die hier belangstelling voor hebben. Op dit gebied zullen deputaten nauw samenwerken met de werkgroep Faire Naaste. Verder willen deputaten zelf zorgen dat zij zelf een voorbeeldfunctie zijn in hun bedrijfsvoering en daarover het gesprek zoeken met het Dienstenbureau. Verder willen deputaten zorgen dat 'good practices' breed bekend worden gemaakt.
3. Voor diakenen en andere diaconaal betrokkenen gaan deputaten samen met anderen een divers aanbod van cursussen ontwikkelen waarbij de primaire focus ligt op taak van de diaken om de gemeente toe te rusten tot diaconaal dienstbetoon. Hiervoor zal ook zoveel mogelijk materiaal beschikbaar worden gesteld. De Micha-cursus is hiervoor al te gebruiken. Daarnaast zijn er twee cursussen in een vergevorderd stadium, namelijk 'de barmhartige kerk' en 'de praktijk van het ambt'. Deze laatste cursussen willen deputaten ook aanbieden via de classes.
 4. In nauw overleg met de TUA willen deputaten de komende jaren zich er voor inspannen om het diaconaal bewustzijn van onze (aankomende) predikanten te versterken. Zij vormen een belangrijke schakel binnen het werk in de gemeenten, dus kunnen ze niet gemist worden bij de opbouw van het (gemeente)diaconaat. Concreet denken deputaten hierbij verder aan:
 - de docent diaconaat van de TUA is gevraagd als adviseur voor deputaten diaconaat;
 - de inhoud van de lesstof diaconaat leggen naast onze notitie;
 - studenten van de TUA uitnodigen om deel te nemen aan de cursus 'De praktijk van het ambt';
 - diaconaat op laten nemen in de nascholing i.s.m. deputaten laten verzorgen;
 - diaconaat opnemen in de zgn. 'terugkomdagen' en de 'integratiecolleges';
 - een samenwerkingsverband aangaan met de TUA zoals het AKZ-verband;
 - een studiegroep diaconaat met DD en predikanten in het leven roepen.
 5. Met het oog op de toekomst willen deputaten extra aandacht geven aan het jeugddiaconaat. Daarbij zullen ook de jeugdbonden en de Stichting Dienstverlening Jongeren Wereldwijd (DJW) betrokken worden. Deputaten willen een gezamenlijke studiedag organiseren met de jeugdbonden, DJW en de mensen van Micha Young met als doel dat het jeugddiaconaat op de agenda van de kerkenraden komt te staan en serieus aandacht krijgt.
 6. Om ons zelf scherp te houden zullen deputaten hun visie en de uitwerking daarvan jaarlijks evalueren en daarbij vooral ook kijken in hoeverre we als kerken dichter bij het hierboven geschetste plaatje terecht zijn gekomen.
 7. Om ons werk goed te kunnen doen is het nuttig en noodzakelijk om (nauw) samen te werken met andere diaconaal betrokkenen. Dit gebeurt al in het PDS (Platform Diaconale Samenwerking) met de GKV en NGK (gezien eerdere besluiten van de GS over kerkelijke samensprekingen), maar deputaten ontvangen graag een opdracht om die samenwerking ook te zoeken met de HHK en de GB binnen de PKN. Hierbij gaat het vooral om (verkennde) samenwerking op bestuurlijk en uitvoerend vlak om kennis en ervaring te delen en van elkaar te leren.

Een bijlage: de context - een peiling.

deputaten diaconaat
oktober 2014

De ander de naaste

Een keuze uit relevante lectuur

- Dienen en delen, basisboek diaconaat, o.red.v. dr. G.C. den Hertog en dr. A Noordegraaf;
- Barmhartigheid en gerechtigheid, handboek diaconiewetenschap, o.red.v. Hub Crijns e.a.;
- Diaconie in beweging, Handboek diaconiewetenschap, o.red.v. Hub Crijns e.a.;
- Diaken in de praktijk, H.H. van Well;
- Dienst doen, praktijkboek voor diakenen, H.H. van Well;
- de uitzending van missionaire diaconale werkers (aanvragen via email: diac.bur@cgk.nl);
- samenwerking (Diacon,);
- Gerechtigheid in veelvoud (Diacon, jrg 29, nr. 2);
- Eerlijk is eerlijk (Diacon, jrg 29 nr. 1);
- Diaconaat en getuigenis (Diacon, jrg 29, nr. 5);
- Website: www.cgk.nl/diaconaat.

Een keuze uit de lectuur m.b.t. deelonderwerpen voor het diaconaat:

- Assink, M. (2012), De praktijk van het ambt; handreiking aan nieuwe ambtsdragers, Vuurbaak
- Arts-Honselaar, H. e.a. (2011), Diaconaat in beweging, p.396
- Boer, N. de, J. van der Lans (2010), Burgerkracht, de toekomst van het sociale werk in Nederland, RMO
- Boersema, P. e.a., (2011), Onder spanning. Een veelzijdige kijk op veranderingen in de kerk en samenleving
- Burger, J. (2012), Ik was naakt en jullie kleedden Mij, De Reformatie nr 12, jrg 87, 9 maart 2012.
- Dekker, G. (2010), Heeft de kerk zichzelf overleefd? Beschouwingen over de rol van de kerk in de moderne samenleving. Zoetermeer, Meinema
- Dekker, G., H.C. Stoffels, (2011), Godsdienst en samenleving. Een introductie in de godsdienstsociologie, 9e druk, Kampen, Kok, p227.
- Hendriks, J. (2002), Op weg naar de herberg. Bouwen aan een open kerk, pp 21 - 29
- Hendriks, J. (2005), Gemeente als herberg. Een concrete utopie, 5e druk.
- Idenburg, Ph., M. V. Schaik (2010), Diagnose 2025, Scriptum
- Jager-Vreugdenhil, M. (2012), Nederland participatieland
- Kennedy, J. (2009), Stad om een berg – De publieke rol van protestante kerken, pp 128- 137
- Kuipers, R. (2007), Nabije Naasten. Kerken actief in lokaal diaconaat, Vuurbaak 2007
- Meester, R., G. Dekker (2007), God in Nederland, 1996-2006
- Nicis Instituut (2011), Mantelzorgers verwachten meer betrokkenheid van gemeenten
- Poiesz, Th., J. Caris (2010), Ontwikkelingen in de Zorgmarkt, Kluwer
- Reberger, G., R. Mouton (2011), Zonder trends vaart niemand wel. Trends om te reflecteren op de toekomst, Izare
- Roorda-Lukkien, C, e.a. (2008), Leidinggeven aan liefdewerk; een onderzoek naar taken en competenties van diakenen in de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt, Zwolle.
- Slenderbroek, J. (2008), De toekomst van de kerk, GH, Zwolle.
- SCP/CBS (2000): Trends, dilemma's en beleid
- SCP (2006), Sociaal en Cultureel Rapport,
- SCP (2009), Vergrijzing, verpleging, en verzorging. Ramingen, profielen, scenario's 2005 – 2030
- SCP (2012), Actualisatie en aanpassing ramingsmodel verpleging en verzorging 2009 – 2030, Den Haag, 20 januari 2012VeVeRa-IV
- Steyaert J., en A. Winsemius (201x), Op zoek naar duurzame zorg, De mens als zorgverlener, over informele zorg en beleidsutopieën, (hoofdstuk 5, pg 66-73)
- WMO, Stappenplan decentralisatie begeleiding AWBZ; <http://www.invoeringwmo.nl/begeleiding>

De ander de naaste

Inhoudsopgave

Inleiding	1
1. Aanleiding.....	1
2. Moeite.....	2
3. De behoefte tot bezinning.....	3
4. Diaconaat vanuit Gods Woord	3
4.1 Diakonia - betrokken	3
4.2 Diakonia - dienstbaar	4
4.3 Diakonia – tot opbouw	4
4.4 Meer dan diakonia	4
4.5 Diaconale wortels.....	6
4.6 Van origine	7
4.7 Verstoord	8
4.8 Opedragen diaconaat	8
5. Het diaconaat toen en nu.....	9
5.1 kerk en diaconaat	9
5.2 Vanuit de historie.....	9
5.3 Diaconaat zoals het nu wordt gezien.....	10
6. Wat is diaconaat?.....	11
6.1 Een werkformule	11
6.2 Een nieuwe werkformule	12
6.3 De bedoeling van de werkformule	12
7. Focuspunt, diaconaat in de toekomst	13
7.1 De diaken	14
7.2 De diaken en de gemeente.....	15
7.3 De diaken en de wereld.....	16
7.4 De diaken en de gemeente als diaconale gemeenschap	16
7.5 de diaken en de zendingsgemeente	17
8. Het profiel van de diaken	18
8.1 De diaken zelf.....	18
8.2 het eigene van het diakenambt.....	19
8.3 De diaken, de diaconie en de kerkenraad	20
8.4 De diaken en meerdere vergaderingen	20
8.5 De diaken en deputaten diaconaat	20
9. Conclusies en aanbevelingen – wat staat ons te doen	20
Een keuze uit relevante lectuur	23
Een keuze uit de lectuur m.b.t. deelonderwerpen voor het diaconaat:.....	23
Inhoudsopgave	24